

HUBUNGAN MOTIF DAN IKON ALAM DALAM PEMBENTUKAN CORAK ANYAMAN MURUT DALAM KONTEKS REKAAN KONTEMPORARI

ISMAIL IBRAHIM*

Abstrak

Artikel ini membincangkan hasil daripada kupasan motif-motif yang menghiasi kraf anyaman suku kaum Murut secara menyeluruh yang dikumpul melalui maklumat primer dan sekunder di lapangan. Secara langsung motif ini adalah refleksi daripada kosmos kehidupan mereka yang dikutip daripada ikon alam semulajadi. Penampilan ikon dalam motif dan corak Murut dirujuk berdasarkan unsur-unsur yang dilihat, digunakan dan dipraktikkan dalam kehidupan seharian mereka. Kupasan motif-motif ini juga mendapati wujudnya motif dominan yang sememangnya diwarisi sejak turun temurun. Motif-motif anyaman Murut dikategorikan sebagai motif yang dinamik dan boleh berkembang kepada motif-motif yang lain.

Kata Kunci : Motif, Kaum Murut, Corak Anyaman

Abstract

This article discusses the results of the analysis of motives in woven crafts of Murut tribe collected through primary and secondary information in the field. The motives are the reflection of the cosmos lives collected from natural icons. The appearance of icon in the motives and patterns is referred to the elements viewed, used and practiced in their daily lives. It is found that there is a dominant motive inherited from past generations. The Murut woven motives are categorized as dynamic and can be expanded to other motives.

Keywords: Motif, The Murut, Pattern Webbing

*Ismail Ibrahim, PhD, Prof Madya. Dekan Sekolah Pengajian Seni, Universiti Malaysia Sabah

1.0 Pengenalan

Keselesaian dan keperluan kehidupan menyebabkan berlakunya kekerapan perpindahan dari satu tempat ke satu tempat yang lain. Hal ini telah memisahkan kaum Murut kepada beberapa puak yang berlainan. Secara sinonim, mereka akan dirujuk berdasarkan nama tempat yang didudukinya, nama sungai dan nama bukit oleh orang luar yang bukan daripada kumpulan mereka. Akhirnya, nama kaum ini berubah menjadi nama yang merujuk kepada sesuatu tempat, sungai dan bukit, walaupun mereka adalah penutur bahasa yang sama. Justeru, fenomena ini menjadikan suku kaum Murut berkembang kepada beberapa sub kumpulan yang lain.

Berdasarkan rumusan daripada beberapa penulis awal berhubung dengan kaum Murut, dapat disimpulkan bahawa terdapat tidak kurang sembilan pecahan suku kaum Murut di Sabah seperti berikut:

1. Murut Tahol: Kumpulan yang terbesar ini bertaburan di beberapa kawasan Pensiangan, Sapulut, Salalir, Rundum, Kemabong, Tomani, selatan Keningau dan barat daya Nabawan. Kumpulan ini menggunakan lima dialek bahasa antaranya ialah dialek Pensiangan, dialek Salalir, dialek Maligan dan dialek Rundum yang dikenali sebagai dialek Sumambu Tahol.
2. Murut Paluan: Kumpulan ini boleh ditemui di kawasan Dalit, Kemabong dan Sook.
3. Murut Nabai: Kumpulan ini berada di kawasan Keningau di sepanjang Sungai Pengalan, Apin-Apin dan Tulid. Kumpulan ini juga dikenali sebagai Murut Keningau atau Dusun Murut.
4. Murut Kolor (Kolod): Kebanyakan ahli kumpulan ini berada di kawasan Sipitang, Kemabong, Maligan, Alumbis dan Salalir ke sempadan Kalimantan.
5. Murut Timugon: Kumpulan ini mendiami kawasan lembah di Tenom, sepanjang Sungai Padas dari Malalap ke Batu, dan sedikit di kawasan Beaufort yang dikenali sebagai Murut Beaufort.
6. Murut Bookan: Ahli kumpulan ini boleh ditemui di kawasan Ulu Sungai Kinabatangan (juga disebut Murut Kinabatangan atau Tenggara), di kawasan Sook, Keningau dan Nabawan.
7. Murut Selungai: Kumpulan ini berada di kawasan Pensiangan, sepanjang Sungai Sapulut dan Sungai Pensiangan menurun ke selatan hingga ke sempadan Kalimantan.
8. Murut Sembakung: Kumpulan ini juga didapati di sepanjang Sungai Sembakung di bahagian utara Kalimantan hingga ke bahagian hulu sungai memasuki sempadan Sabah.

9. Murut Serudung: Kumpulan ini mendiami kawasan sepanjang sungai Serudung di Tawau, Penutur dialek ini dikenali sebagai Tidung¹. Terdapat beberapa subsuku yang tidak begitu jelas identitinya, antaranya ialah Murut Gana yang banyak didapati di Keningau dan Murut Kwijau.²

Kehidupan masyarakat Murut yang dikelilingi oleh hutan belantara telah memberi ruang kepada mereka untuk mengeksploitasikan bahan-bahan hutan untuk dijadikan sumber makanan dan bahan-bahan keperluan harian. Mereka juga berburu untuk mendapatkan sumber protein daripada khinzir hutan, rusa, kijang dan ayam hutan. Selain itu, tanah-tanah hutan yang subur telah diteroka oleh mereka untuk dijadikan ladang dan bendang. Malah, ketiadaan pegangan terhadap sesuatu agama juga telah memberi ruang kepada amalan animisme dalam kelompok ini. Justeru, wujudnya beberapa pantang larang dan adat yang berteraskan kepada kepercayaan mereka. Tambahan lagi, kehidupan secara berkelompok dan ikatan kekeluargaan yang erat telah mewujudkan sistem sosial yang tersendiri.

Sebelum kedatangan British, masyarakat ini terkenal dengan sikap suka berperang antara puak untuk mendapatkan kepala. Tambahan pula, aktiviti ini adalah sebagai cara untuk memenuhi keperluan dalam sistem kepercayaan mereka. Namun cara hidup mereka berubah selepas kedatangan British dan ramai di antara mereka telah mempunyai kepercayaan sendiri menerusi pegangan agama Kristian, Islam dan Buddha.

Woolley (1929: 291-315) dalam lawatannya ke beberapa kawasan pedalaman di Tenom, Keningau, Pensiangan, Sungai Padas Sipitang, Lawas, dan Sungai Trusan di Sarawak telah merekodkan beberapa motif daripada beberapa suku kaum di Sabah. Justeru, dia menyatakan adalah sukar untuk memisahkan motif dan corak berdasarkan suku kaum kerana terdapatnya persamaan antara kaum Dusun dan Murut serta Murut dan Dayak. Sebagai contoh, motif *tungok dalio (ketam)* juga boleh didapati pada corak anyaman kaum Dayak di Sarawak. Namun, penggunaan istilah untuk corak ini berbeza mengikut tempat ianya ditemui.

¹ Murut Sembakung dan Serudung adalah penutur bahasa Tidung. Menurut informan, perkataan Tidung wujud apabila mereka memeluk agama Islam.

² Murut Gana dan Murut Kwijau adalah penutur bahasa Dusunik.

King (1990: 129) sependapat dengan Wooley dengan menyatakan masyarakat Punan di Sarawak juga menampilkan motif yang mempunyai persamaan dengan suku kaum Murut di Sabah, khususnya motif daripada tumbuh-tumbuhan. Sebagai contoh, motif garis *zigzag* yang menyerupai imej ular sedang menyelar dan motif paku pakis adalah motif universal yang terdapat pada semua suku kaum di Borneo. Walau bagaimanapun, motif anyaman suku kaum Punan di Pangian dan Apo Kayan agak berbeza. Hal ini demikian kerana mereka merujuk kepada imej *antropomorph* dan imej fauna sepenuhnya.

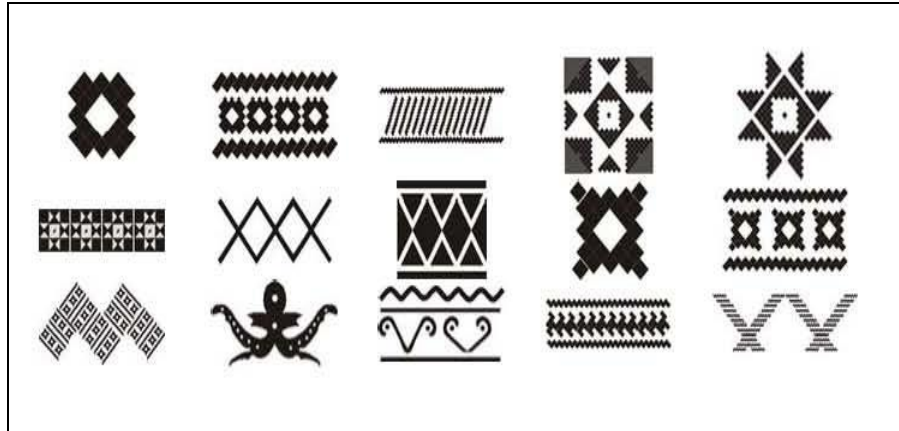
Alman dan Alman (1963: 36-48) dalam buku *Handcraft in Sabah* ada mencatatkan motif dan corak kraf suku kaum Murut secara umum. Beberapa motif seraung, anyaman bakul dan tikar suku kaum Murut yang tinggal di kawasan Sook sepanjang Sungai Kinabatangan dan Keningau dikatakan mempunyai persamaan motif pada kain tenunan Iban di Saribas, Sarawak. Alman dan Alman juga mencatatkan dan menamakan beberapa motif serta perlambangan imej, cerita dan tema yang berkisarkan tentang budaya suku kaum Murut. Woolley (1929) dan Alman (1963) menjelaskan deskripsi yang sama terhadap motif-motif Murut, malah Alman banyak merujuk kepada tulisan Woolley.

Artikel ini membincangkan hasil daripada kupasan motif-motif yang menghiasi kraf anyaman suku kaum Murut secara menyeluruh yang dikumpul melalui maklumat primer dan sekunder di lapangan. Secara langsung motif ini adalah refleksi daripada kosmos kehidupan mereka yang dikutip daripada ikon alam semulajadi.

2.0 Beberapa Objek Sebagai Sumber Rujukan Dominan

2.1 Motif permukaan *Lalandau*

Lalandau berfungsi sebagai penutup kepala dan pelengkap kepada pakaian perang Murut. *Lalandau* biasanya diperbuat daripada kulit kayu, kulit binatang dan anyaman rotan. Selain itu, terdapat juga beberapa teknik penghasilan menggunakan sapuan warna. *Lalandau* juga biasanya dihiasi dengan beberapa aksesori tambahan pada bahagian tepi seperti rambut dan bulu burung. Setiap jumlah bulu burung yang diselitkan membawa ikon kematian dan bilangan musuh yang telah ditewaskan. Berikut merupakan adaptasi motif-motif yang menghiasi *lalandau* (rujuk Plat II) memaparkan pakaian lengkap pahlawan Murut. Rajah 1 adalah adaptasi daripada hiasan permukaan pada *lalandau*.

Rajah 1: Adaptasi motif pada *Lalandau*

2.2 Motif Anyaman *Silaung*

Silaung adalah sejenis penutup kepala yang berbentuk kon, bulat pada bahagian bawah dan menirus satu titik ke bahagian atas. *Silaung* biasa digunakan oleh suku kaum Murut sebagai alat pelindung kepala daripada panas dan hujan. Terdapat beberapa istilah dalam kalangan suku kaum Murut bagi menamai *silauung* mengikut dialek, antaranya ialah *jurok*, *tarung* dan *tadong*. Bahan yang biasa digunakan bagi menghasilkan kraf ini ialah kulit kayu, rotan, buluh, bemban dan daun mengkuang yang boleh didapati dari persekitaran tempat mereka tinggal. Rajah 2 (i) & (ii) adalah motif-motif yang menghiasi permukaan *silauung* yang diadaptasi daripada Plat III.

Rajah 2 (i): Adaptasi corak daripada anyaman *Silaung*

Rajah 2 (ii): Adaptasi motif daripada anyaman *Silaung*

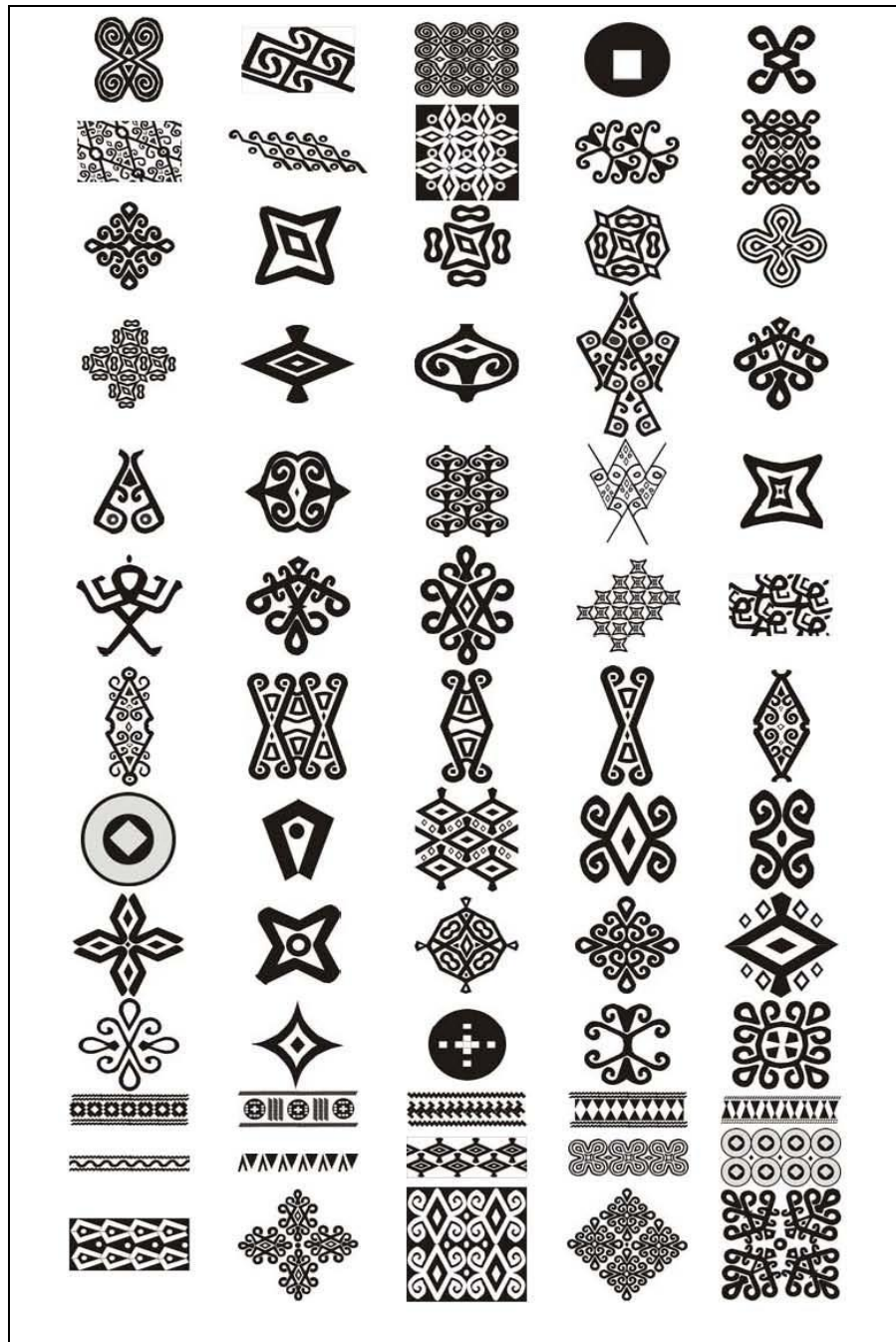
2.3 Motif Anyaman *Apin*

Apin atau *lantungan* merupakan istilah yang digunakan oleh Murut Tahol merujuk kepada anyaman tikar. Pada kebiasaannya, *lantungan* diberi nama berdasarkan jenis-jenis rotan yang digunakan untuk menganyam. Terdapat tiga jenis anyaman, iaitu *Apin Lantungan*, *Lantungan Ulia* dan *Lantungan Puaran*. Plat IV ialah beberapa kraf anyaman daripada koleksi Woolley (1932). Rajah 3 adalah adaptasi motif-motif yang diperagakan daripada kraf anyaman.

2.4 Motif Anyaman *Buyong*

*Buyong*³ ialah sejenis bakul gelas yang diperbuat daripada rotan. Suku kaum Murut menggunakan *buyong* sebagai alat untuk mengangkat barang. Malah, ia menjadi alat keperluan seharian bagi kebanyakan suku kaum di Sabah. Terdapat beberapa istilah lain digunakan untuk menamai bakul gelas ini mengikut saiz dan bentuk seperti *kalong*, *sasaging* dan *takiding* di bahagian Padas, *balait* di Tenom dan *barait* di Keningau. Plat IV(a) ialah bakul gelas koleksi Woolley (1932) dan Plat IV (b) ialah bakul gelas yang didapati di Kemabong. Rajah 4 (c) adalah motif-motif yang didapati daripada bakul gelas.

³ Bakul gelas biasa digunakan oleh kebanyakan suku kaum di Sabah dan Sarawak. Terdapat berbagai-bagai jenis bakul gelas pelbagai saiz dengan nama yang berbeza. Untuk tujuan penulisan ini, penulis menggunakan istilah *buyong* sebagai subtopik untuk mewakili beberapa jenis bakul yang lain.

Rajah 3: Adaptasi daripada kraf anyaman Murut

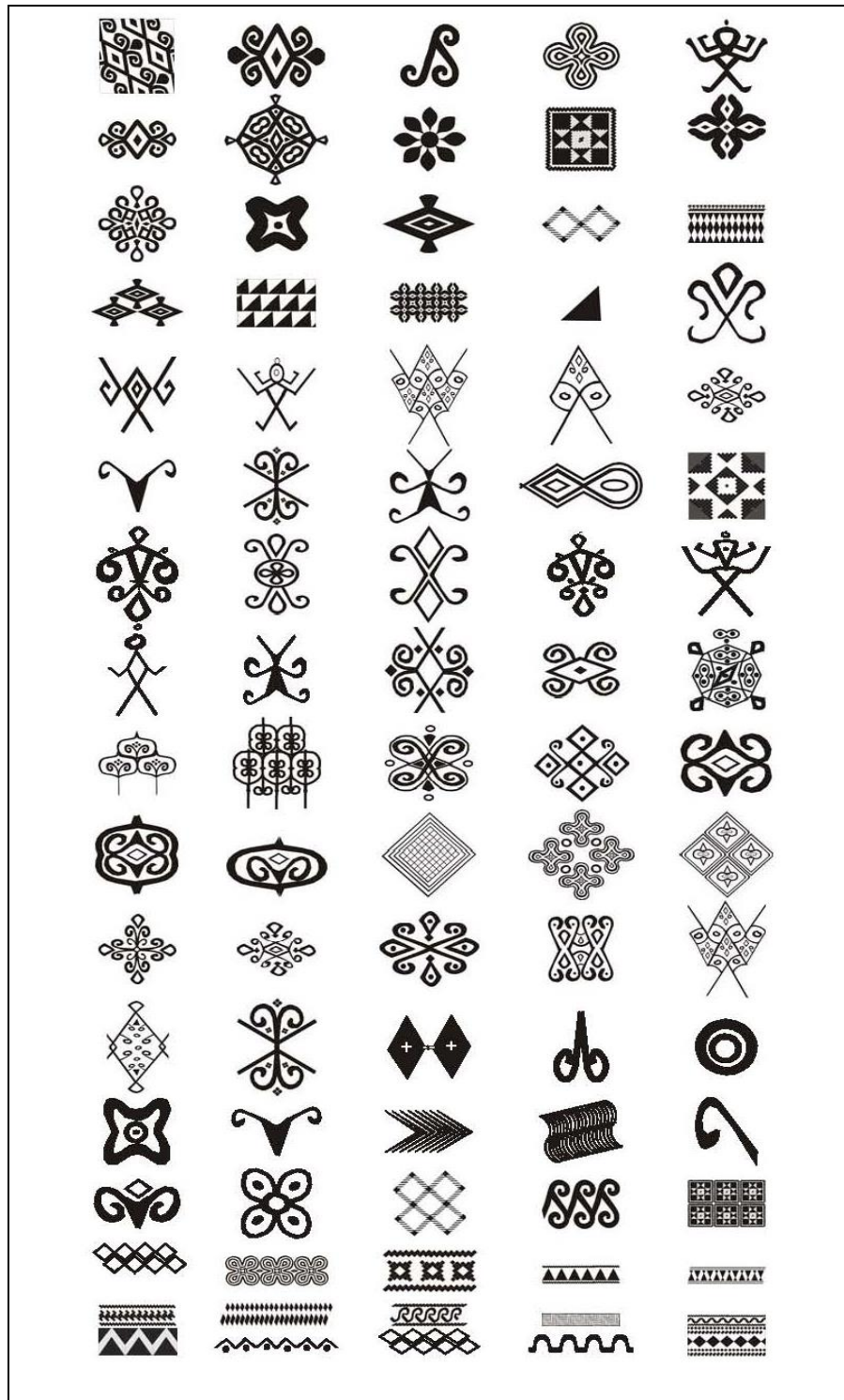
Bakul galas ini terbahagi kepada beberapa jenis mengikut saiz dan ragam bentuknya. Plat IV(a) [i, ii dan vi] menunjukkan *buyong* bersaiz lebih besar daripada bakul-bakul yang lain. Bentuknya menirus ke atas dan pada bahagian tapak berbentuk segi empat serta tidak mempunyai penutup. Pada kebiasaannya, *buyong* dibawa di bahagian belakang. Di samping itu, *buyong* yang mempunyai corak penuh disebut *buyong mauyatik*.

Kapa' berbeza daripada *buyong* kerana struktur tapaknya selari dengan badan yang berbentuk segi empat leper [Plat IV a (iv, vii dan viii)]. Terdapat beberapa jenis anyaman bakul kecil yang lain seperti *tapan*, iaitu tempat alas separa bulat pada bahagian belakang serta segi empat pada bahagian depan, biasa digunakan untuk menampi padi. *Kapon* pula merupakan tempat penyimpanan alat menyempit dan *tinkapan* ialah sejenis bakul kecil untuk meletak tembakau serta sirih.

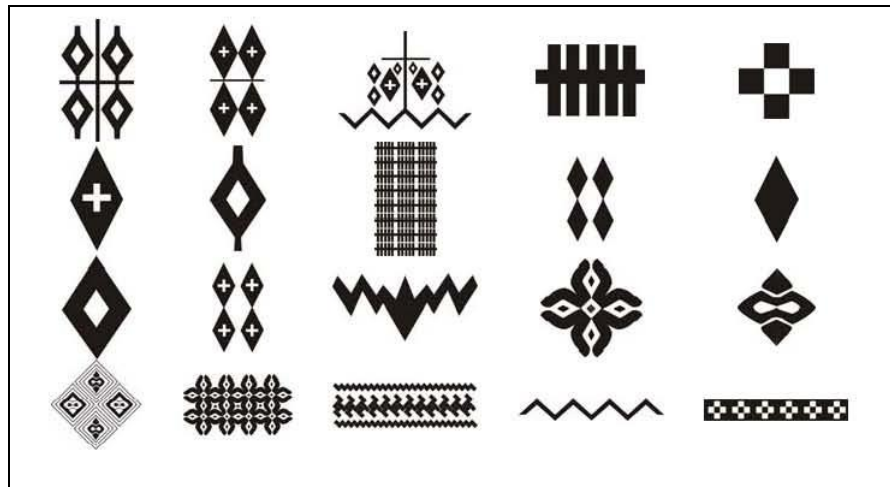
Takinan ialah bakul kecil yang mempunyai struktur yang sama dengan *buyong*, namun *takinan* digunakan untuk mengisi barang-barang kecil dan kebiasaannya disangkut pada bahagian pinggang atau bahu dan terdapat tali pada bahagian atasnya [Plat IVa (xii)]. *Sasar* pula merupakan bakul yang berbentuk bulat dan menirus ke atas serta mempunyai mulut yang kecil pada bahagian atas [Plat IVa (v)]. Manakala, *bundasan* ialah sejenis beg kecil bertutup untuk meletak barang-barang kecil [Plat IVa (xi)]. *Banso* pula ialah sejenis bakul untuk dibawa pergi berburu yang diperbuat daripada rotan. Pada bahagian belakang diletakkan papan agar boleh menahan beban binatang buruan yang berat. Selain itu, bakul galas ini dianggap bakul yang paling lasak. *Kalong* mempunyai persamaan bentuk dengan *banso* kecuali bahagian belakangnya dianyam dengan rotan. *Kalong* digunakan untuk meletakkan bahan-bahan seperti kayu api.

2.5 Motif Anyaman *Tavil*

Tavil ialah sejenis alas duduk yang digunakan oleh suku kaum Murut. Di sesetengah tempat dikenali sebagai *tapir*. Selain itu, *tavil* digunakan sebagai alat perlindungan pada bahagian belakang daripada terkena sumpitan pihak musuh. Berbentuk pentagon lima sisi memanjang dan menirus ke atas. Di penjuru sebelah atas *tavil* diletakkan tali agar boleh diikat pada bahagian pinggang. Selain itu, permukaannya dianyam dan dihias dengan motif *sinusu*, iaitu motif paling dominan pada kebanyakan *tavil* yang dijumpai. Peragaan motif seolah-olah menjadi struktur kepada bentuk *tavil* dan diperkukuhkan oleh garis menegak dan melintang membentuk simbol '+'. Selain motif *sinusu*, terdapat beberapa motif yang dilihat seperti *minato*, *sunsulit*, *tinampinak* dan *zigzag*. Plat V ialah *tavil* yang didapati daripada muzium dan koleksi Woolley (1932). Rajah 5 adalah adaptasi motif-motif pada *tavil*.

Rajah 4: Adaptasi motif daripada anyaman bakul galas

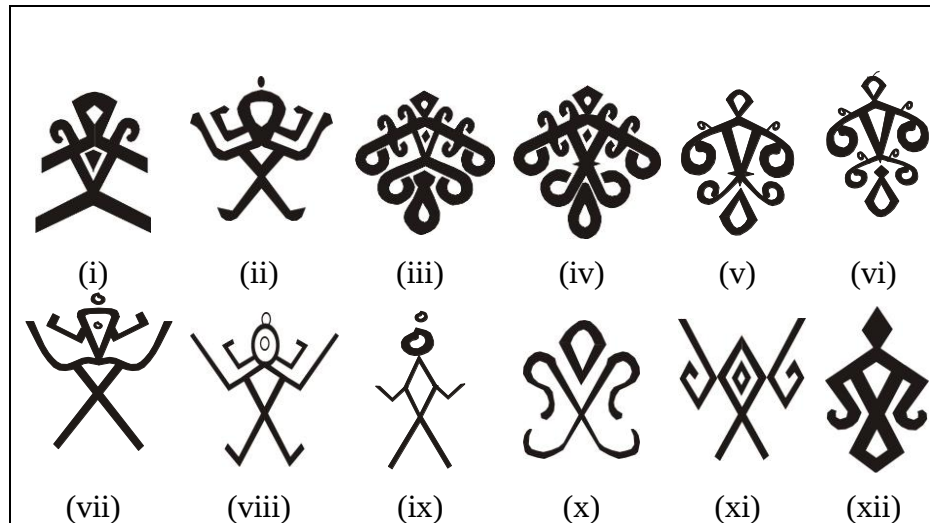
Rajah 5: Adaptasi motif Taval

3.0 Konsep Dan Pembentukan Motif Corak Murut

Bahagian ini menjelaskan konsep dan ikon peragaan motif dan corak yang menghiasi kraf anyaman Murut. Pembentukan corak didasari oleh satu rupa kecil yang disebut motif. Motif pula adalah satu imej yang mewakili sesuatu tema, cerita/peristiwa dan ikon kepada sesuatu yang dinamakan alat, objek buatan ataupun objek semula jadi. Analisis motif dan corak secara langsung memberi penjelasan kepada kewujudan ikon pada motif yang diperagakan. Cerita dan maklumat sesuatu motif yang didapati daripada informan akan dicerapkan melalui pemerhatian logik dan deduktif bagi mendapatkan satu rumusan. Analisis motif dan corak adalah berlandaskan kepada persepsi rekaan kontemporari.

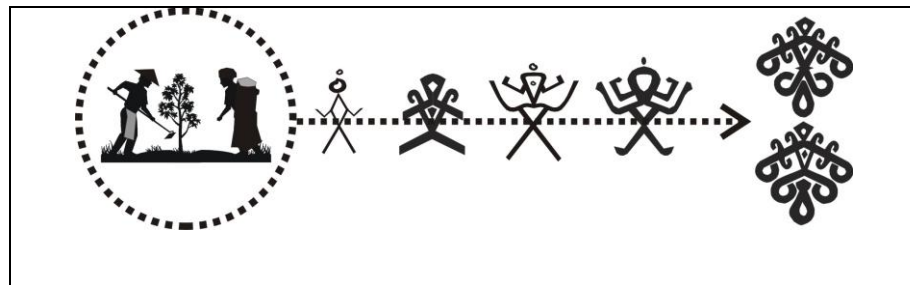
3.1 Tiningaulun

Motif yang diutarakan menggambarkan imej manusia (*tingingaulun*) dengan watak yang pelbagai ragam. Motif ini dibentuk dengan teliti, secara sedar dan terancang. Rajah 6(i) menggambarkan imej manusia yang sedang mengangkat bakul (*buyong*) yang digambarkan melalui simbol cangkuk (*pinansit*) pada bahagian bahu. Gambaran imej mengangkat barang dengan menggunakan bakul galas adalah satu perlakuan biasa dan lazim dalam kalangan Murut sama ada lelaki atau wanita. Rajah 6 (ii, vii, viii dan xi) menunjukkan dekorasi yang memfokuskan pada bahagian kepala bagi menjelaskan hiasan pada *lalandau* untuk seorang pahlawan yang akan pergi berperang. Tambahan lagi, peperangan di antara puak merupakan aktiviti biasa dalam masyarakat ini pada satu ketika dulu bagi memperlihatkan kepahlawanan.

Rajah 6: Motif Anthropomorph daripada anyaman Murut: *Tiningaulun*⁴ (Orang)

Perbezaan jantina dirakamkan secara simbolik dalam motif Rajah 6 (iii-iv). Lelaki digambarkan sebagai memakai cawat melalui simbol *lozenge* [Rajah 6 (iv)] pada bahagian pinggang manakala perempuan digambarkan melalui simbol *lozenge* pada bahagian bawah kedua-dua belah kakinya [6 (iii)]. Penghasilan simbol lelaki dan perempuan ini menjelaskan terdapatnya satu proses kreatif dalam pemikiran pereka. Tambahan lagi, pereka berjaya menyampaikan imej secara berkesan bagi menjelaskan perwatakan lelaki dan perempuan. Rujuk proses artistik dalam Rajah 6 (a).

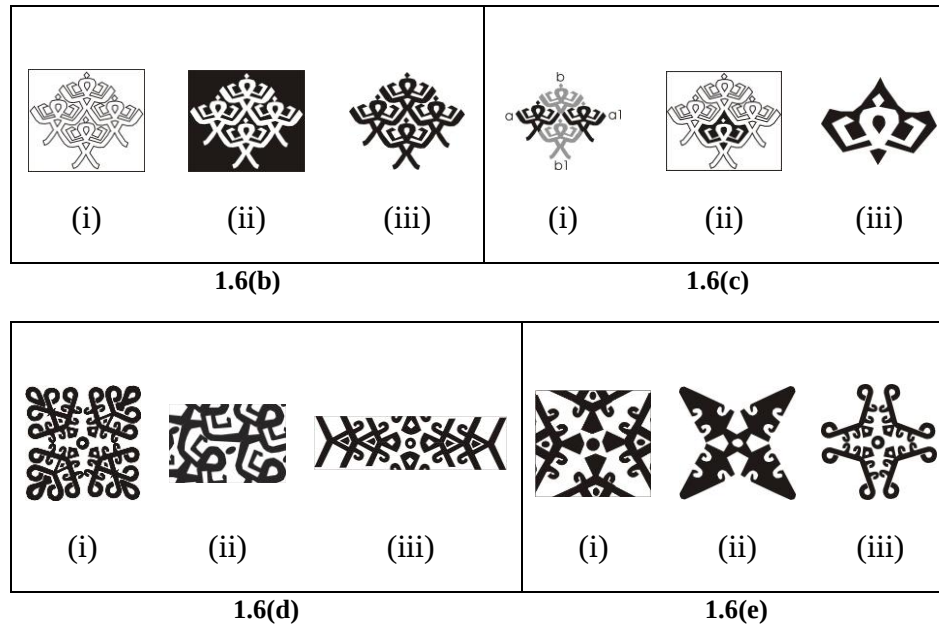

Rajah 6 (a): Proses Artistik

Rajah 6b (i-iii) merupakan satu hasilan komposisi susunan rupa geometri tepat dan motif *tingaulun* merupakan motif dominan yang disusun mengikut grid geometri terkawal. Di samping itu, translasi imej berlaku secara berulang, iaitu a, a1, b, b1 [Rajah 6c (i)]. Imej 'a' dan imej 'a1' adalah imej positif. Gabungan kedua-dua imej ini secara translasi imej membentuk imej 'b' dan 'b1', iaitu imej negatif. Terdapat perubahan imej pada corak ini yang merupakan hasil

⁴ Nama dan istilah adalah mengikut dialek dan tempat seperti *pinangulun*, *ningkung* [Rajah (x)] dan *nangantisan* [Rajah (xi)]. *Tiningulun* pula berasal daripada perkataan *ulun*, "*ting*" ialah "menjadikan" dan *tingaulun* bermaksud menjadikan orang.

daripada translasi imej, iaitu yang dibentuk oleh imej 'a', 'a1' dan 'b1' secara berulang. Penyusunan imej-imej positif di atas sesuatu latar akan menghasilkan imej negatif seperti dalam Rajah 6c (ii dan iii) dan motif ini disebut sebagai motif terbitan ataupun motif sekunder.

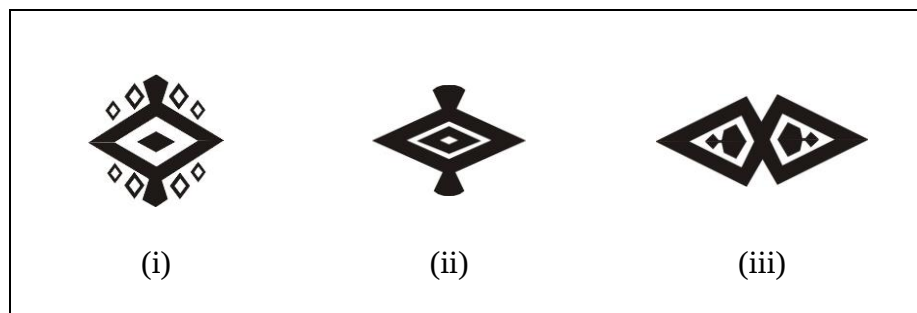
Rajah 6d (i) menunjukkan motif disusun secara pantulan imej di antara imej lelaki dan imej wanita. Gabungan motif ini menghasilkan motif terbitan yang disebut *nantapuan* yang bermaksud, mesyuarat. Mesyuarat merupakan satu konsep pertemuan pada sesuatu upacara. Pada kebiasaannya, pertemuan diadakan selepas menuai padi, upacara pemburuan dan upacara meraikan kemenangan dalam peperangan. Selain itu, dalam upacara ini mereka bersuka ria sambil minum *tapai*.⁵ Simbol bulat mewakili gambaran *tajau* yang berada pada bahagian tengah [Rajah 6d (i)]. Air *tapai* biasanya diisi di dalam *tajau*, iaitu sejenis tempayan yang diperbuat daripada tanah. *Nantapuan* juga bermaksud gila babi, iaitu merujuk kepada seseorang yang mengidap penyakit kekejangan otot serta mengeluarkan buih daripada mulut. Perlakuan ini memberi satu gambaran kepada mereka yang mabuk (muntah dan bergelimpangan) selepas upacara meminum *tapai*. Rajah 6e (i-iii) merupakan imej yang terhasil daripada kesan translasi imej dan pantulan imej motif *tingaulun*. Akhirnya, imej ini menjadi motif terbitan atau motif sekunder. Di samping itu, persepsi corak Murut boleh berubah kepada satu situasi rupa yang lain hasil daripada

⁵ Sejenis minuman tradisi yang boleh memabukkan. Minuman ini diperbuat daripada beras dan diperam dengan nasi atau ubi kayu. Selain itu, minuman ini terkenal dalam kalangan Kadazandusun sebagai *tala*. Minuman ini terbahagi kepada dua, iaitu *montoku* yang diperbuat daripada beras dan *lihing* yang diperbuat daripada beras pulut.

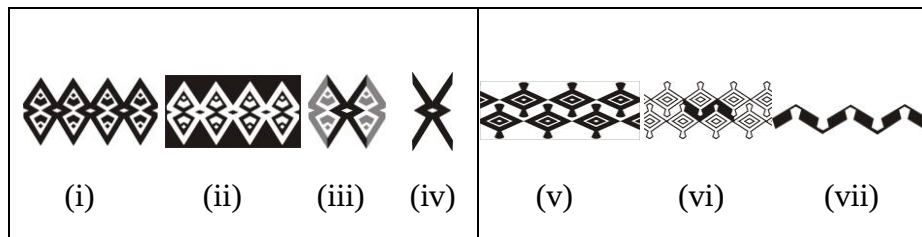
penyusunan rupa positif seperti dalam Rajah 6e (i dan iii) manakala Rajah 6e (ii) pula memaparkan motif terbitan, iaitu rupa negatif seperti bentuk bintang.

3.2 Tinuntuayan

Motif *tinuntuayan* yang berikonkan burung layang-layang banyak menghiasi tikar dan bakul suku kaum ini. Asas rupa *tinuntuayan* ialah bentuk potong wajik, rupa poligon dan rupa pentagon yang diletakkan pada bahagian atas dan bawah. Penambahan rupa pada bahagian kepala dan ekor dapat menguatkan ikon seekor burung. Rajah 7(iii) menunjukkan bentuk potong wajik yang telah diubah suai untuk memperlihatkan bentuk bahagian sayap burung.

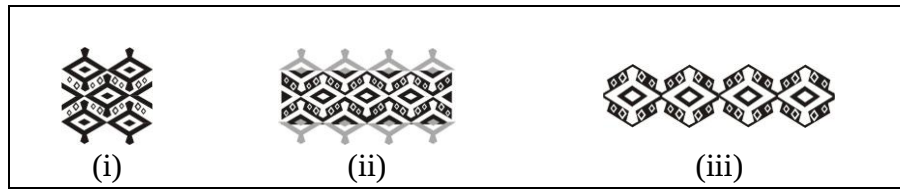
Rajah 7: Motif Zoomorph daripada anyaman Murut: *Tinuntuayan* (burung layang-layang)

Rajah 7(a)

Rajah 7(b)

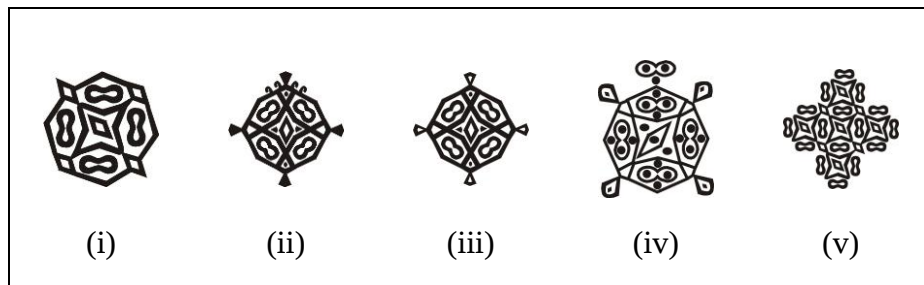
Bentuk potong wajik disusun secara translasi imej [Rajah 7a (i)]. Selain itu, pengulangan imej ini dapat menyerlahkan imej negatif yang membentuk 'X' [Rajah 7a (iii-iv)]. Tambahan pula, imej negatif ini akan membentuk ikon lain seperti ketam manakala rupa positif kemudiannya menjadi motif dominan yang dikenali sebagai *pua luab*. Rajah 7 (b-c) adalah motif terbitan yang terhasil daripada kesan pengulangan motif dominan [Rajah 7 (i)]. Kesannya ialah motif lain yang dikaitkan dengan corak yang terdapat pada ular sawa.

Rajah 7(c)

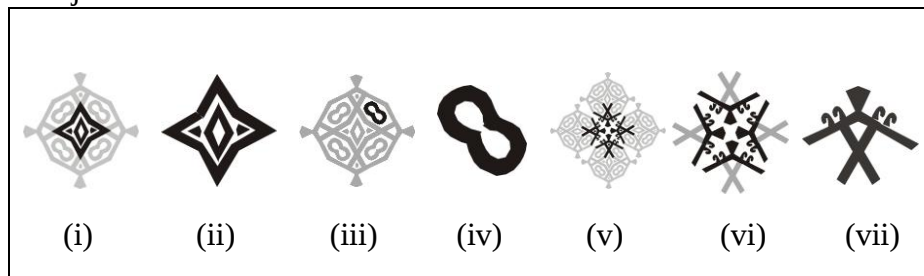
3.3 Sinisipon

Sinisipon juga dikenali sebagai *batik lumut* (Rajah 8) yang menggambarkan corak pada belakang kura-kura. Komposisi kelok '8' (*kidney shape*) Rajah 8a (iii-iv) disusun secara putaran imej dalam satu ruang oktagon (lapan sisi).

Rajah 8: Motif *zoomorph* daripada anyaman Murut: *Sinisipon*⁶ (motif yang bertemakan kura-kura)

Motif ini dikaitkan dengan tema gila kerana seorang wanita Murut menjadi gila ketika menganyam motif ini. Terdapat versi lain menyatakan bahawa seorang wanita yang sesat di dalam hutan dan berjalan mengelilingi kawasan itu sehingga menjadi gila. Paparan kelok '8' merupakan simbol tapak kaki wanita yang bergerak mengikut putaran 360 darjah yang mengelilingi dalam satu kawasan sahaja.

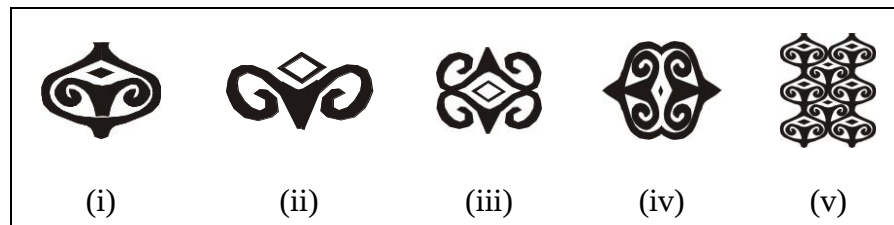
Rajah 8(a)

⁶ Istilah lain mengikut dialek ialah *namboyunan*, *pangarian* (Dalit), *pinagarian saging* (Keningau) dan *sinampitan* (Keningau).

Paparan rupa negatif dalam Rajah 8a (i) menghasilkan satu lagi motif dominan Begitu juga motif dalam Rajah 8a (vii) yang menunjukkan rupa negatif hasil cantuman motif *sinisipon* secara pantulan imej menghasilkan satu lagi motif *tingaulun* (telah dibincangkan pada Rajah (1.6). Persepsi umum menampakkan motif ini adalah daripada ikon daripada imej *zoomorph* kura-kura atau labi-labi.

3.4 *Tinampuling*

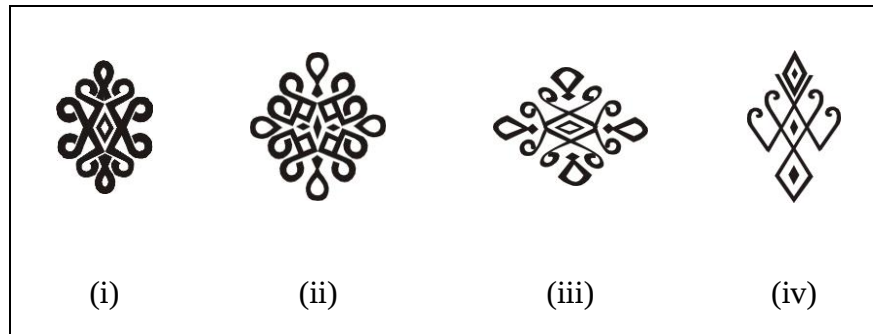
Tinampuling dikaitkan dengan ikon serampang, iaitu sejenis senjata yang digunakan untuk menangkap ikan. Paparan motif menampakkan adaptasi daripada ciri-ciri yang terdapat pada senjata tersebut. Rajah 9 (iii-iv) merupakan imej daripada Rajah 9 (i-ii) yang telah disalin secara pantulan imej untuk menjadi motif dominan. Namun, susunan motif dalam Rajah 9 (iv) tidak menghasilkan sebarang motif sekunder. *Tinampuling* boleh dikaitkan dengan kehidupan kelompok ini yang menangkap ikan secara tradisi.

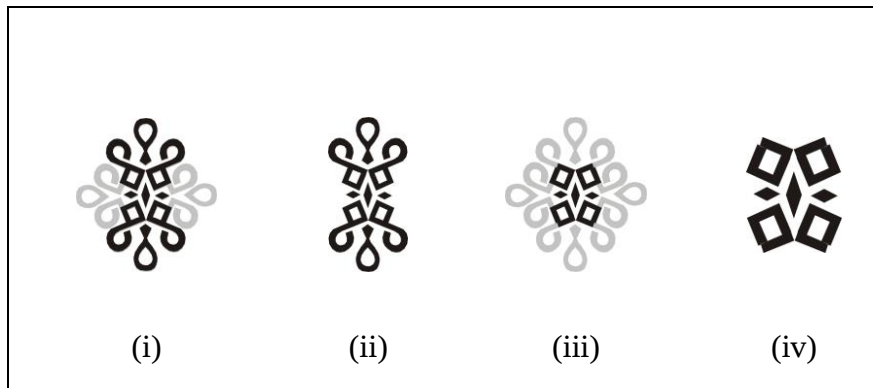
Rajah 9: Motif objek daripada anyaman Murut: *Tinampuling* (Serampang ikan)

3.5 *Binulos mondou*

Pada dasarnya, motif ini adalah daripada interpretasi muka harimau atau kucing hutan. Terdapat beberapa tempat menyatakan bahawa motif ini berasal daripada kulit bahagian belakang kepala buaya yang boleh dikaitkan dengan tema pertarungan. Buaya merupakan binatang yang ditakuti dan dihormati oleh masyarakat ini dan mempunyai kaitan dengan legenda seorang bidan yang membantu pasangan kepada seekor buaya jantan besar untuk bersalin. Bidan tersebut menunggang atas kepala buaya untuk menuju ke lubuk buaya betina yang sedang kesakitan. Sepanjang perjalanan si bidan melihat corak-corak yang begitu cantik yang terdapat pada kepala sang buaya. Muncullah idea untuk mengabadikan corak ini apabila si bidan berjaya membantu pasangan sang buaya bersalin.

Rajah 10: Motif zoomorph daripada anyaman Murut Tahol: *Binulos mondou* (Muka harimau-kucing hutan)⁷

Rajah 10 (a)

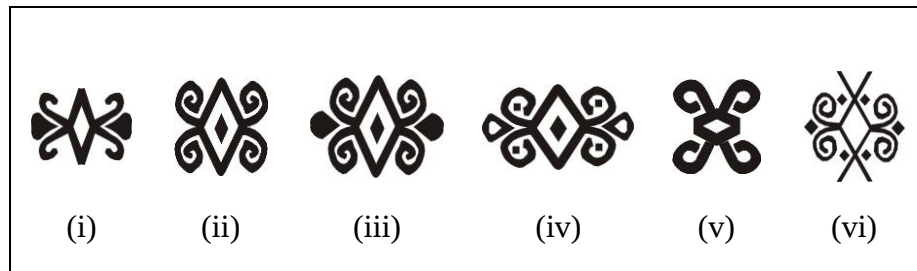
Tidak banyak isu yang boleh dibangkitkan tentang rupa ini tetapi yang jelas motif ini dibentuk daripada komponen rupa geometri mudah yang disalin secara pantulan imej [Rajah 10a(ii)]. Rajah 10a iv) memperlihatkan bentuk segi empat dan potong wajik hasil daripada cantuman komponen tersebut.

3.6 Pua Luab

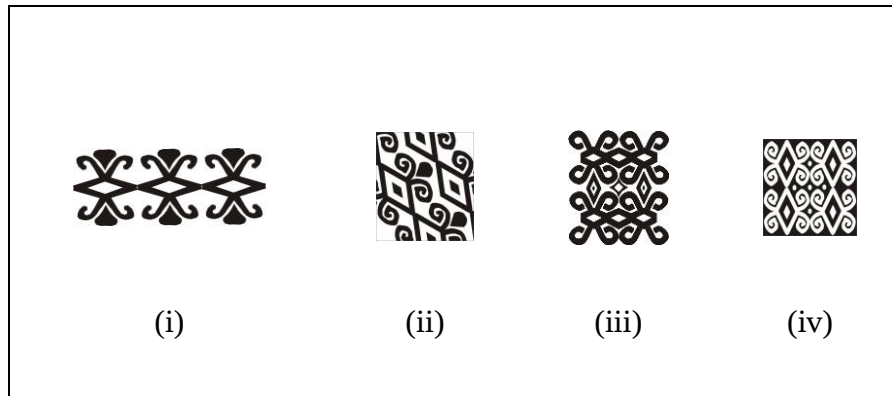
Motif ini berikonkan imej ketam [Rajah 11a (i-iv)]. Motif disusun secara translasi imej untuk menghasilkan corak. Komposisi corak ini akhirnya didominasi oleh imej negatif yang membentuk motif terbitan seperti *sinusu*⁸ atau potong wajik [Rajah 11b (iv-v)]. Motif ini juga membentuk motif terbitan *pinansit* atau cangkuk [Rajah 11b (iii)].

⁷ Harimau yang dimaksudkan ialah sejenis kucing hutan, *Clouded Leopard (Neofelis diardi)* yang terdapat di Borneo. Sesetengah suku kaum lain menamakan motif ini sebagai *nagulalan* (pertarungan yang keliru) dan *inarus* (buaya).

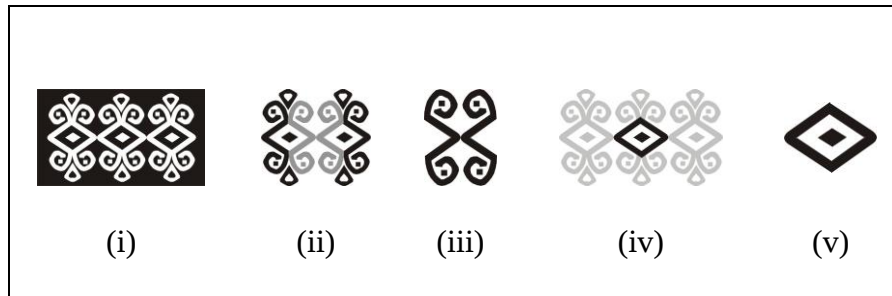
⁸ Terdapat juga istilah lain, iaitu *inumbir* atau *nagumbir*.

Rajah 11: Motif zoomorph daripada anyaman Murut Tahol: *Pua Luab*⁹ (Ketam)

Rajah 11 (a)

Rajah 11 (b)

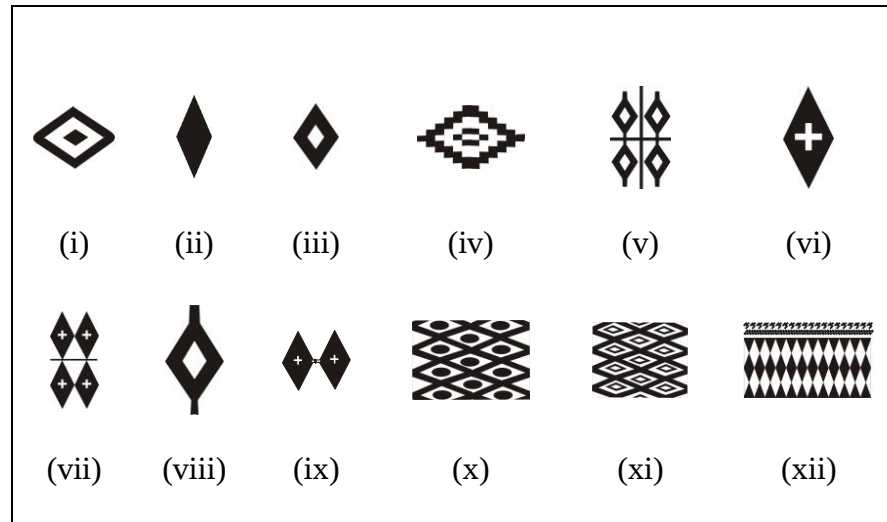
3.7 Sinusu

Sinusu merujuk kepada bentuk batu asah¹⁰ yang bertujuan untuk menajamkan senjata. Di sesetengah tempat ianya dikenali sebagai *kinuai*. Pada dasarnya, *sinusu* mempunyai bentuk asas potong wajik. Kepelbagaian komposisi dan susun letak potong wajik memberikan

⁹ Nama dan istilah lain mengikut dialek ialah *pina luab*, *pinua luob*, *pua luob*, *tinadus* atau *kenanbau* (Keningau), *tungok dalio*, *bengkok kepala*, *kenapuk*. Di Kemabong motif ini dikenali sebagai ombak laut.

¹⁰ *Sinusu* berasal daripada perkataan *susumiet*, iaitu batu sauh.

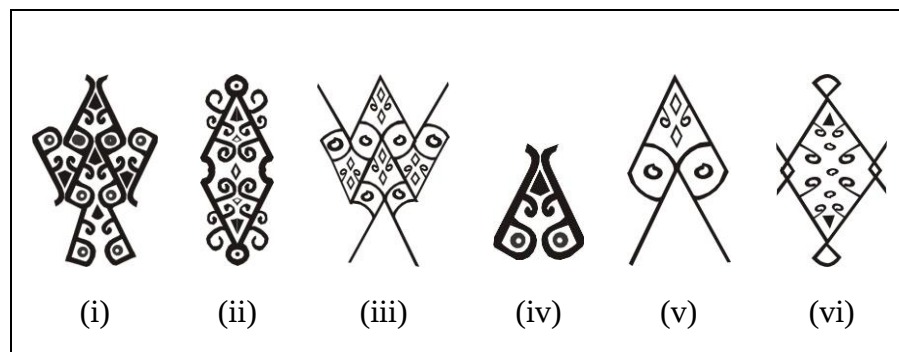
persepsi kepada motif-motif dan istilah yang lain [Rajah 12 (ix dan xii)].

**Rajah 12: Motif objek daripada anyaman Murut:
Sinusu (batu asah)¹¹**

3.7 Nahimpong

Pada dasarnya, motif dominan ini berbentuk *kalir*¹² yang bermotifkan elemen flora. Di samping itu, *kalir* dikaitkan secara langsung dengan pergaduhan atau permusuhan. Maklumat yang diberikan oleh informan mempunyai persamaan dengan maklumat yang dicatatkan oleh Woolley (1929: 294-295). Berikut merupakan tiga versi yang boleh dikaitkan dengan paparan motif *nahimpong*.

Rajah 13: Motif flora daripada anyaman Murut- Nahimpong (bertemakan tidak bersetuju atau pening)

¹¹ Istilah lain ialah *sinusu sinalatan* dan *sinumandak*.

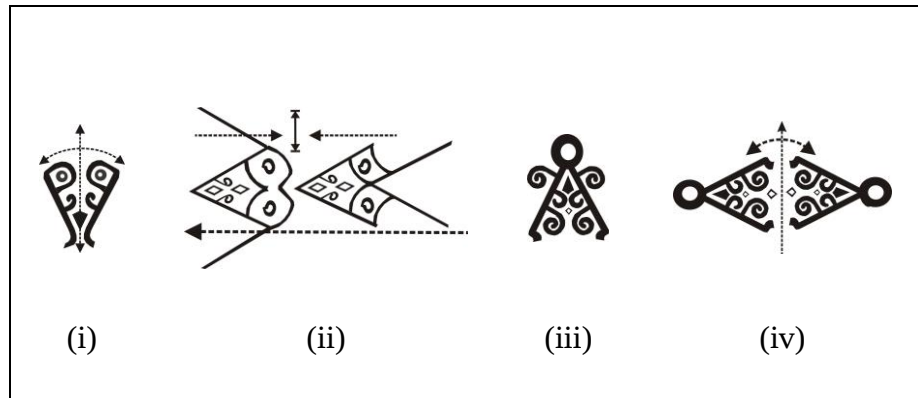
¹² Perisai untuk mempertahankan diri.

Versi 1: Pada zaman dahulu, terdapat dua orang budak telah ditunangkan ketika masih kecil. Apabila sudah dewasa, si gadis mendapati bahawa dia tidak mencintai pemuda tersebut. Namun, si gadis terpaksa menghormati adat lalu dia mencari jalan yang terbaik agar tidak mengecewakan kedua-dua belah pihak. Oleh hal yang demikian, si gadis mendapat satu ilham, iaitu mencipta satu mesej yang tersembunyi melalui motif yang direka pada *buyong* dan dikirimkan kepada keluarga tunangnya. Keluarga lelaki memahami maksud yang cuba disampaikan lalu memulangkan semula *buyong* tersebut tanda bersetuju. Si gadis menerangkan kepada keluarganya tentang perkara yang telah berlaku dan akhirnya keluarga si gadis bersetuju dan memulangkan semula *buyong* tersebut sebagai tanda bersetuju untuk memulangkan semula *pulut* (berian) kepada pihak keluarga lelaki.

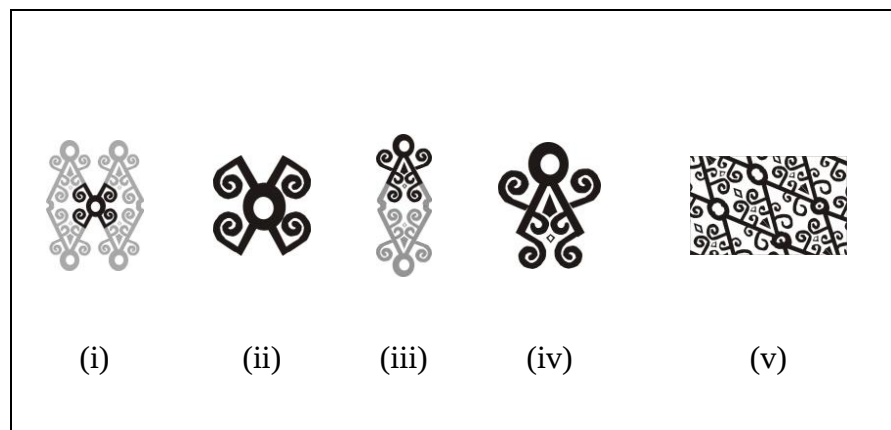
Versi 2: Suatu ketika dahulu, seorang isteri sentiasa tidak bersetuju atau sependapat dengan suaminya lalu dia memutuskan untuk bercerai. Suaminya bersetuju untuk menceraikannya dengan satu syarat, iaitu isterinya dapat mencipta corak pada *buyong* yang telah diberikan sebagai *pulut* semasa perkahwinan dulu. Oleh hal yang demikian, si isteri bersetuju dan mula mencipta corak yang disebut *nahimpong*. Akhirnya si isteri berjaya dan mereka pun bercerai.

Versi 3: Si suami ingin melawat rakannya yang berada jauh dari kampung. Disebabkan ingin menghadiahkan rakannya sebuah *buyong*, beliau menyuruh isterinya mencipta corak baru pada *buyong* sebagai tanda isterinya seorang yang mahir dalam anyaman. Malangnya, si isteri tidak berjaya menghasilkan corak yang dikehendaki suaminya menyebabkan suaminya teramat marah kepada isterinya dan menyuruhnya sekali lagi menghasilkan corak yang terbaik. Isterinya terlalu marah lalu meninggalkan suaminya. Motif tersebut kemudiannya disebut *nahimpong* atau *nahimpangan*.

Berdasarkan cerita lisan yang disampaikan, motif ini lebih kepada tema ‘tidak bersetuju’ dan ciri-ciri ikon ini dapat dilihat pada motif. Rajah 13a (i) menunjukkan dua rupa yang digandingkan secara pantulan imej. Pantulan imej ini menunjukkan konflik berdasarkan kedudukan imej, iaitu bahagian bawah rapat dan bahagian atas renggang. Imej rupa ini adalah sebagai simbol rupa manusia. Rajah 13a (ii) menunjukkan dua rupa yang terletak atas landasan garis translasi imej tetapi mempunyai kontra dari segi garisan daripada kedua-dua imej. Rajah 13a (iv) pula menunjukkan rupa yang bertentangan dan bentuk bulat ialah simbol kepala. Woolley (1929: 294) menyatakan rupa-rupa kecil yang berada di antara dua garis tegak segi tiga memberi simbol *pulut*.

Rajah 13 (a)

Rajah 13 (b)

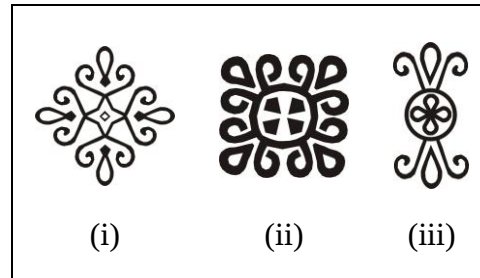
Rajah 13b (ii dan iv) menunjukkan rupa negatif yang terbentuk hasil daripada pengulangan rupa. Di samping itu, pengulangan rupa ini dapat membentuk motif ketam [Rajah 13b (ii)] dan membentuk rupa manusia [Rajah 13b (iv)].

3.8 Nahulalan

Motif ini dikaitkan dengan tema *mangayou*, iaitu satu aktiviti pemburuan kepala yang menjadi kebanggaan masyarakat ini pada satu ketika dahulu. Terdapat beberapa versi cerita yang boleh dikaitkan secara langsung dengan motif ini.

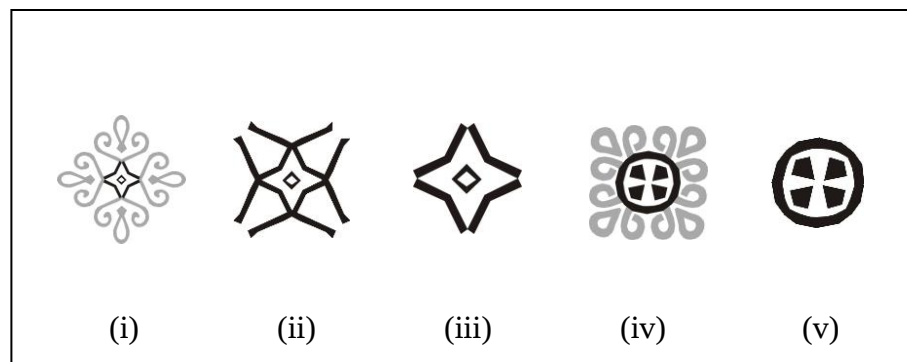
Versi 1: Menurut cerita, seorang lelaki Murut mengarahkan isterinya untuk menghasilkan corak yang dikehendakinya. Setelah bahan menganyam disediakan, si isteri mula menganyam tetapi pada akhirnya si isteri gagal memenuhi cita rasa corak yang dikehendaki oleh suaminya. Suaminya berasa marah lalu mengerat tikar tersebut kepada beberapa keratan kecil dan menyatakan kepada isterinya bahawa isterinya seorang yang tidak tidak berguna kerana tidak berjaya menghasilkan corak yang dikehendakinya. Oleh hal yang

demikian, si suami ingin membuktikan bahawa ia seorang lelaki tulin dan mengetahui segala tugas seorang lelaki lalu keluar untuk memburu kepala. Dia akhirnya berjaya dan menunjukkan kepala kepada isterinya. Isterinya berasa malu lalu cuba sekali lagi menghasilkan corak tersebut. *Nahulalan* berasal daripada perkataan *ahulal* yang sama ertinya dengan *mangayou*

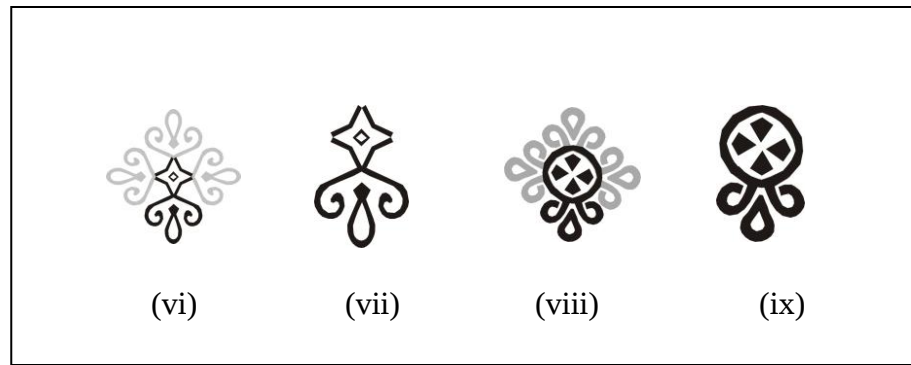
Rajah 14: Motif flora daripada anyaman Murut: *Nahulalan*¹³ (bertemakan pergaduhan)

Versi 2: Seorang gadis telah ditunangkan dengan seorang pemuda sejak kecil lagi. Apabila sudah dewasa, si gadis tidak mencintai tunangnya tetapi mencintai orang lain. Si gadis telah memberitahu tunangnya akan masalah yang dihadapinya dan si pemuda bersetuju melepaskan tunangnya dengan syarat si gadis dikehendaki menyiapkan satu corak yang paling menarik di atas tikar. Oleh hal yang demikian, si gadis terpaksa bersengkang mata untuk menyiapkan corak yang menarik dan pada akhirnya dia berjaya. Si gadis dilepaskan dan berkahwin dengan pemuda yang dicintainya. Menurut informan, di sesetengah tempat mengatakan motif ini berasal daripada imej yang diadaptasi dari tempat duduk budak. [Rajah 14a (ii, iii dan v)]. Rajah 14a (vii dan ix) adalah antara komponen rupa yang dihasilkan.

Rajah 14 (a)

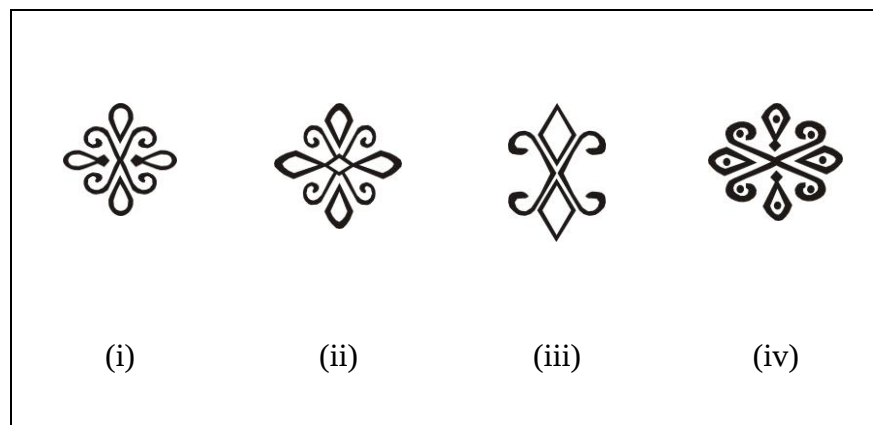
¹³ Istilah lain ialah *linaupilat* atau *linop silat* (Bookan), *nagalian* (Sapulot) dan *naturangan rilang* bermaksud tempat duduk budak [Rajah 3.13a(iii)].

Rajah 14 (a)...sambungan

3.9 Binakusangang

Motif *binakusangang* memaparkan ikon burung *sangang* atau *inggang*. Ikon ini dipersembahkan dengan pelbagai gaya burung yang sedang terbang. Motif dalam Rajah 15 (iii) memaparkan gabungan *pinansit* dan *sinusu*. *Binakusangang* boleh dikaitkan dengan burung kebanggaan masyarakat Murut Tahol, iaitu *sangang*. *Sangang* dikaitkan secara langsung sebagai simbol kegagahan dan kekuasaan. Oleh hal yang demikian, ikon *sangang* ini bukan sahaja menghiasi balai-balai adat, malah menjadi hiasan di pondok perkuburan.

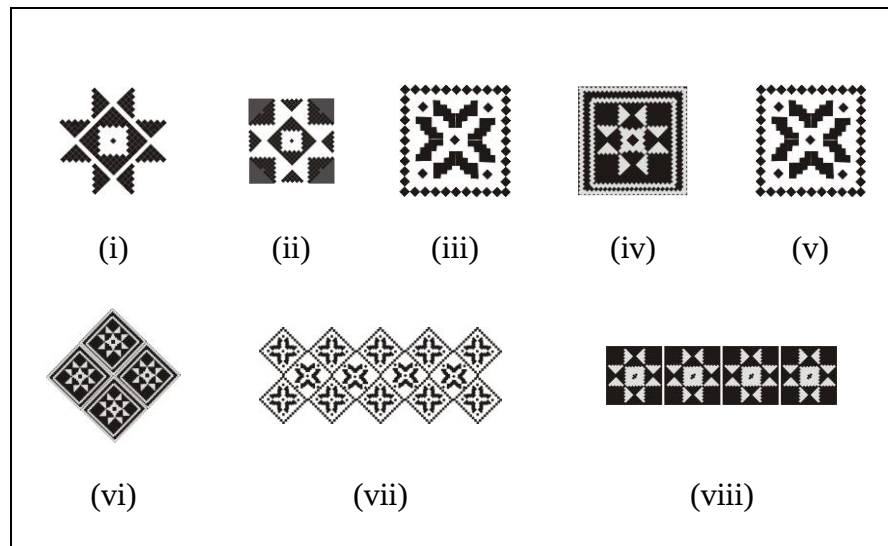

Rajah 15: Motif *zoomorph* daripada anyaman Murut : *Binakusangang*¹⁴ (Burung Sangang).

3.10 Binusak Rungin

Motif ini mempunyai persamaan dengan motif kelarai anyaman Melayu seperti kelarai bunga pecah lapan. Di samping itu, *binusak rungin* adalah ikon daripada bunga pokok *Rungin* yang terdapat di hutan. Motif ini banyak didapati menghiasi anyaman *lalandau* dan dijadikan hiasan tepi anyaman.

¹⁴ Istilah lain adalah *pinangaian siku* atau cangkuk siku (Keningau), *inampoi* (Bookan), *binauk* atau *lalingkong*, *lininguong palang* dan *nilingkung nandikar* [Rajah 3.15(iii)].

Rajah 16: Motif flora daripada anyaman Murut : *Binusak Rungin*¹⁵ (Bunga daripada pokok *Rungin*)

3.11 *Tinompinak*

Motif *tinompinak* merupakan ikon daripada tema, iaitu ciri-ciri nasi yang sedang mendidih. Selain itu, motif ini menampakkan struktur yang mudah, iaitu garisan berselang seli dan mempunyai sempadan segi empat tepat.

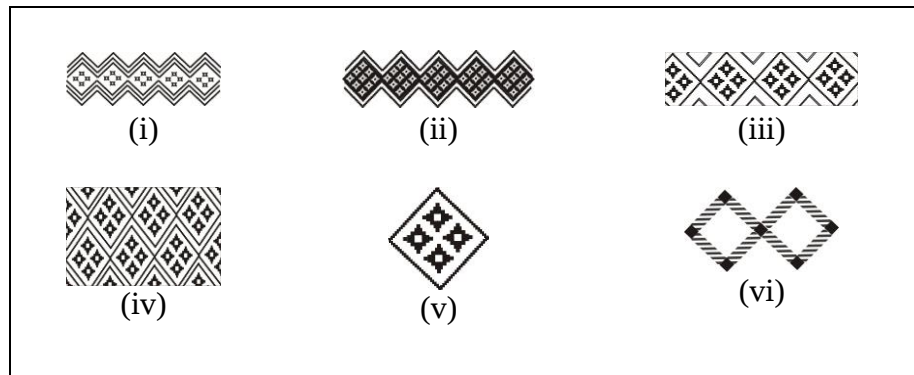
Rajah 17: Motif tema daripada anyaman Murut : *Tinompinak* (tanak nasi)

3.12 Sinusu sinalatan

Motif terbentuk daripada pengulangan bentuk geometri potong wajik. Motif ini pada asalnya adalah daripada motif-motif lain dalam bentuk potong wajik yang disalin secara translasi imej. Umumnya, motif-motif yang disusun dalam bentuk potong wajik disebut sinusu sinalatan. Malah, motif ini juga dikaitkan dengan bentuk sudu

¹⁵ Tahol Kemabong menyebut *tinahung* (keseluruhan batik), *binungalor* dan *sinulit* (Pensiangan) daripada bulu burung.

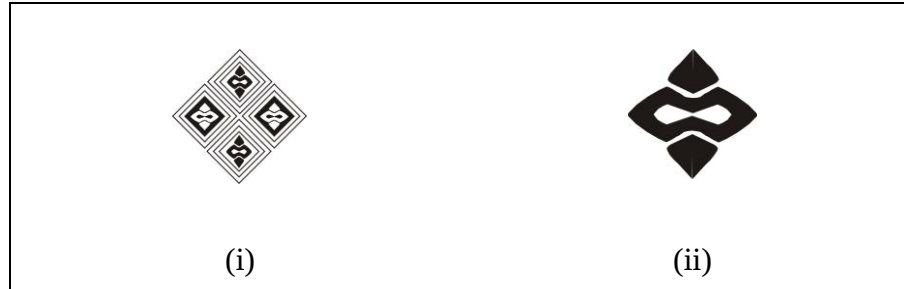
tradisional yang diperbuat daripada tempurung kelapa yang menggambarkan makanan yang mencukupi.

Rajah 18: Motif objek daripada anyaman Murut: *Sinusu sinalatan*¹⁶ (Bentuk potong wajik)

3.13 *Minato*

Rajah 19 (i) adalah motif *minato* yang merujuk kepada ikon mata [Rajah 19 (ii)]. Imej mata dihasilkan dalam dua keadaan, iaitu imej positif dan negatif yang diletakkan secara berselang seli dalam format segi empat tepat.

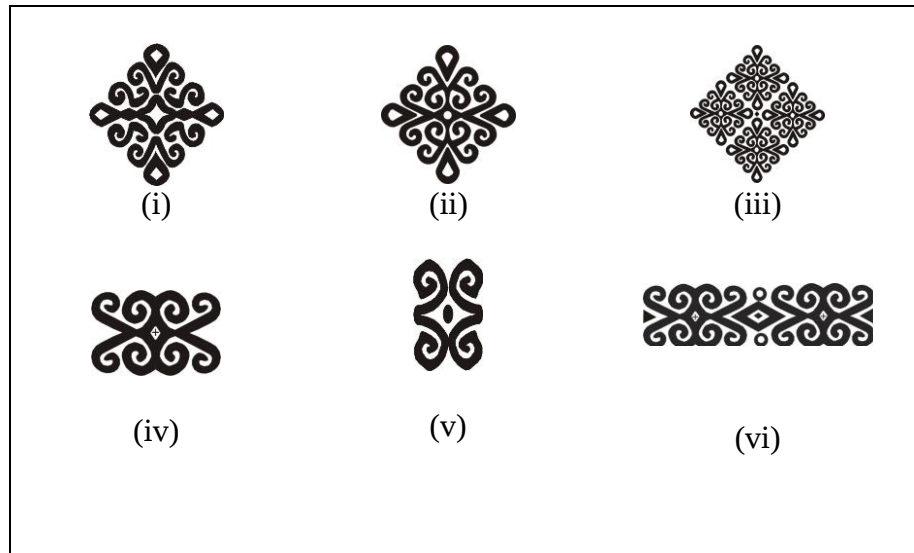

Rajah 19: Motif objek daripada anyaman Murut: *Minato* (bentuk mata)

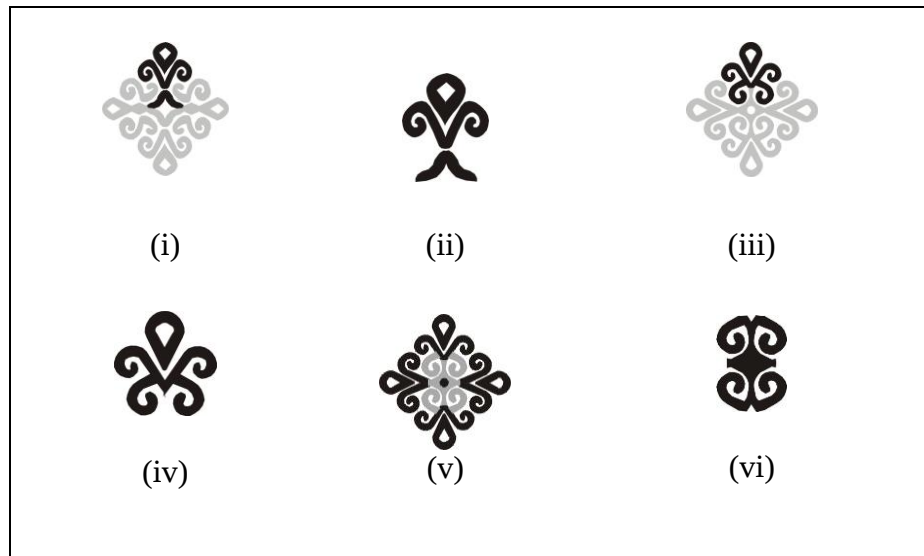
3.14 *Inambau*

Inambau menampilkan bentuk-bentuk organik yang menggabungkan komponen kelok 'G' untuk menghasilkan motif. Di samping itu, beberapa komponen rupa yang mempunyai persamaan dengan ikon lembaga manusia "*tiningaulun*" disusun secara pantulan imej [Rajah 20a (i dan iii)] . Rajah 20a (vi) ialah penjelmaan motif daripada Rajah 20a (v).

¹⁶ Istilah lain ialah *inumbir*, *nagumbir* dan *sanampang*.

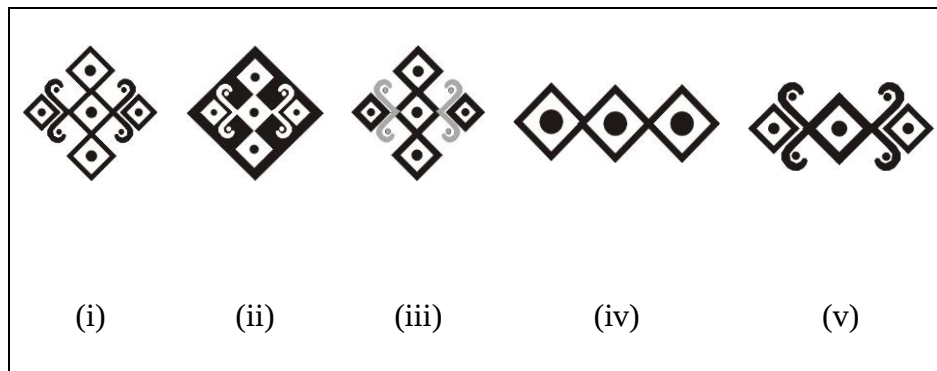
Rajah 20: Motif flora daripada anyaman Murut: *Inambau (Sejenis daun hutan)*

Rajah 20 (a)

3.15 *Raun silar*

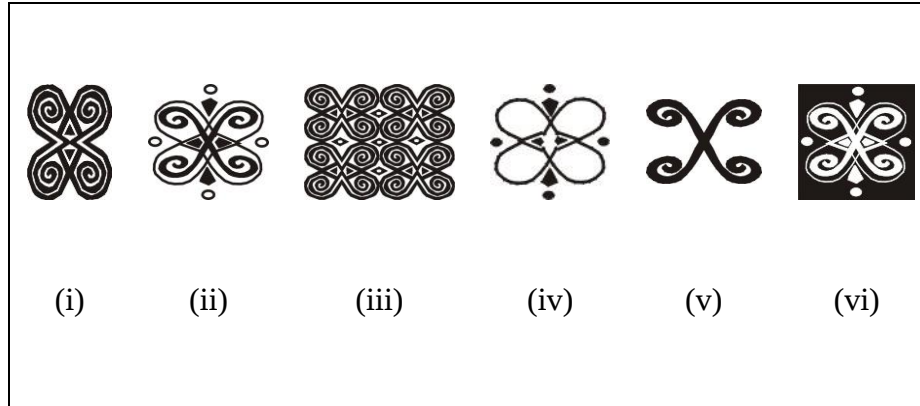
Asas pembentukan motif *raun silar* ialah potong wajik. Tempelan kelok 'J' [Rajah 21 (iii)] pada bentuk potong wajik dapat mengukuhkan ikon alam flora manakala Rajah 21 (v) memaparkan satu lagi jelmaan kepada motif dominan.

Rajah 21: Motif flora daripada anyaman Murut: *Raun silar*¹⁷ (daun silar)

3.16 *Linalau*

Terdapat dua versi bentuk motif *linalau*, iaitu yang pertama dalam Rajah 22 (i) dan Rajah 22 (ii) yang menampilkan motif yang lebih dekoratif. Asas pembentukan motif ini adalah kelok ‘X’ atau *pinansit* yang diasaskan oleh kelok ‘v’ yang disalin secara pantulan imej. Rajah 22 (iv) pula adalah elemen dekoratif bagi melengkapkan motif *linalau*. *Linalau* berasal daripada pokok *lalau*, iaitu sejenis tumbuhan di paya atau sawah dan boleh dijadikan ubat.

Rajah 22: Motif flora daripada anyaman Murut- *Linalau*¹⁸ (pokok lalau)

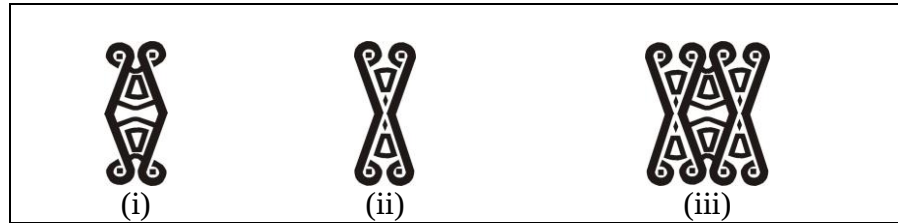
3.17 *Lingkakat*

Lingkakat adalah ikon kepada lembaga manusia yang sedang berdiri. Asas pembentukan motif ini adalah kelok ‘v’ [Rajah 23a (i)] yang disalin secara pantulan imej dan imej yang terserlah hasil

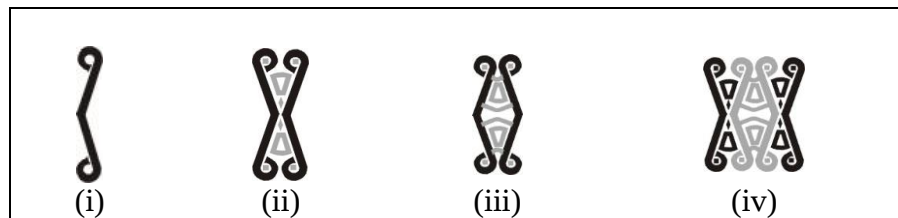
¹⁷ Istilah *raun silar* diambil daripada daun silar dan digunakan untuk tujuan perubatan dan dalam sesuatu upacara adat.

¹⁸ Istilah yang diambil daripada pokok *lalau*, iaitu sejenis tumbuhan menjalar di sawah.

daripada pantulan ini ialah pada Rajah 23 (i-ii). Rajah 23a (iv) pula adalah dihasilkan daripada salinan secara translasi imej daripada Rajah 23 (ii). Salinan ini menghasilkan rupa negatif yang kemudiannya menjadi motif dominan pada Rajah 23 (i).

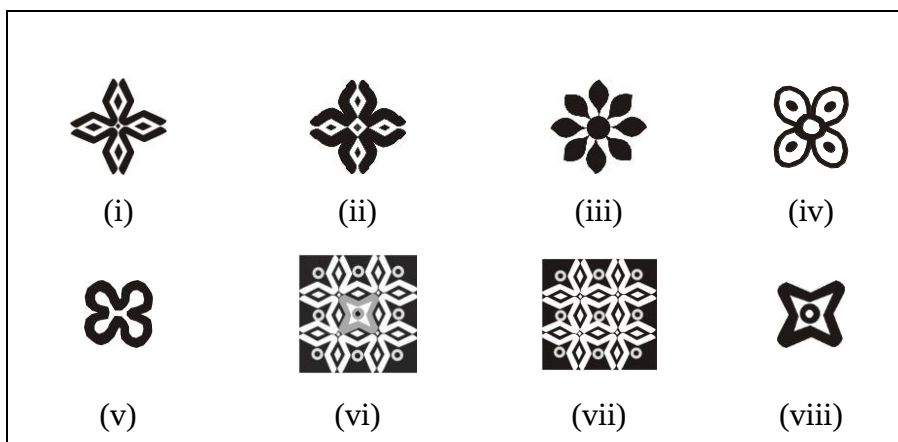
Rajah 23: Motif *anthropomorph* daripada anyaman Murut: *Lingkakat*¹⁹

Rajah 23 (a): Salinan Imej translasi Rajah 23 (ii)

3.18 *Pinunguh Langsat*

Motif *pinunguh langsat* merujuk kepada setangkai buah langsat. Motif disampaikan dalam pelbagai gaya seperti bentuk bintang pecah empat. Susunan secara translasi imej [Rajah 24 (vii)] menghasilkan motif sekunder [Rajah 24 (viii)] yang juga disebut sebagai *tambuakar*. Di samping itu, setangkai buah langsat membawa simbol kesuburan dan dipercayai wanita yang menghasilkan anyaman corak ini akan memperoleh anak yang ramai.

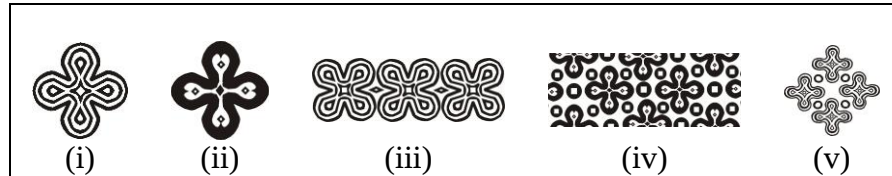

Rajah 24: Motif flora daripada anyaman Murut: *Pinunguh langsat*²⁰ (Setangkai buah langsat)

¹⁹ Istilah lain ialah *iningaio* atau berdiri tegak.

3.19 *Inali Kusub*

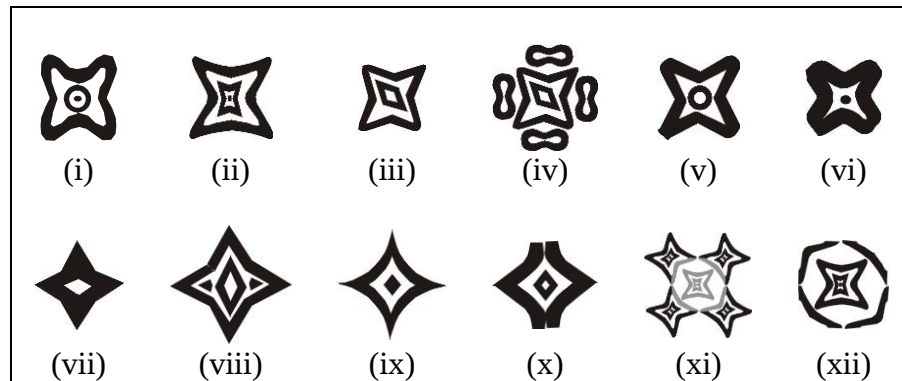
Motif ini berasaskan buah pinang, iaitu sejenis buah yang digunakan sebagai bahan campuran bersama sirih. Di samping itu, motif ini merupakan ikon kepada permukaan buah pinang hasil daripada belahan (belahan juga membawa maksud diceraikan). Paparan motif lebih kepada inti jalinan yang terdapat daripada belahan buah pinang. Kesan visual ini boleh dilihat berdasarkan Rajah 25 (i, iii dan v).

Rajah 25: Motif flora daripada anyaman Murut Tahol: *Inali kusub*²¹
(diceraikan)

3.10 *Tambuakar*

Tambuakar merupakan motif dominan yang berikonkan ciri-ciri corak yang terdapat pada bahagian belakang naga seperti pada Rajah 26 (ii-iv). Motif ini adalah salah satu komponen kecil yang boleh didapati pada motif dalam Rajah 8 (i), *sinisipon*. Hasil daripada komposisi susunan motif secara translasi imej Rajah 26 (xii) melahirkan motif terbitan *sinalapat*.

Rajah 26: Motif zoomorph daripada anyaman Murut: *Tambuakar*²²

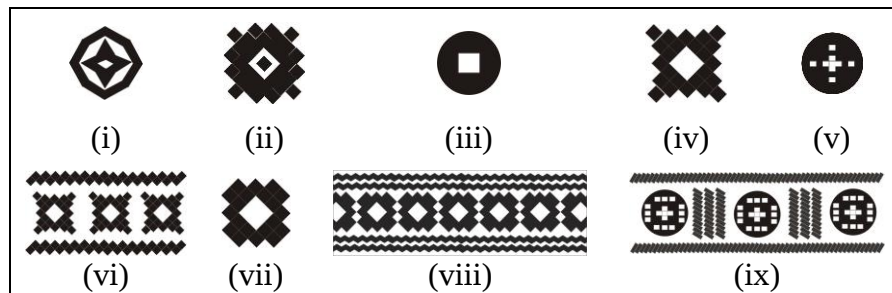
²⁰ Istilah lain ialah *pinungulansat*, *binusak lampun*-bunga durian (Pensiangan), *binungalar*, *siniboboh* dan *nipon kapil*.

²¹ Istilah lain ialah *binulos mondou* atau muka kucing hutan (Pensiangan). Ada juga mengatakan rangkaian empat kepala yang diikat.

²² Beberapa interpretasi, iaitu tanda bahagian belakang naga, bintang, kura-kura, *inayat-ayat* (kupu-kupu), burung dan *sinalapa* [Rajah 3.25 (ii & iii)].

3.11 Sinalapat

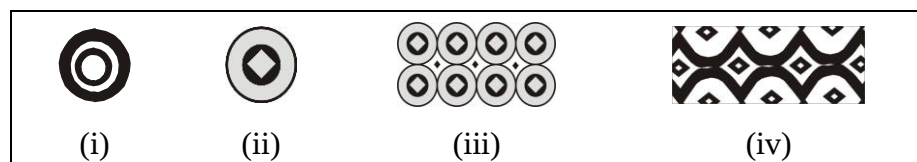
Rajah 27 merupakan motif dominan yang dinamakan *sinalapat*. Motif ini merujuk kepada lubang sumpitan ataupun bahagian belakang sumpitan. Selain itu, ada juga yang mengaitkan motif ini dengan buluh yang digunakan untuk mengangkat air dari sungai. Namun, di sesetengah tempat mengaitkan motif ini dengan tapak kaki anjing. Begitupun, Murut percaya bahawa pengguna corak ini boleh menghindari diri dari roh jahat kerana anjing diturunkan ke dunia oleh Aki Kaulung semata-mata untuk memberikan perlindungan dan pertolongan kepada tuannya dari gangguan semangat jahat. Asas pembentukan motif ini adalah rupa bulat yang mempunyai rupa bintang, potong wajik dan segi empat panjang. Motif yang disusun dalam komposisi yang memanjang secara langsung membentuk garis sempadan.

Rajah 27: Motif objek daripada anyaman Murut: *Sinalapat*²³ (Belakang sumpitan/ lubang sumpitan)

3.12 Sinosulou

Sinosulou dirujuk daripada sejenis kerang laut atau sungai. *Sinosulou* berasal daripada perkataan *sulou* yang merupakan satu objek yang digunakan bagi menghiasi *rorongkol* sebagai loket. Rajah 28 (i) merupakan *sinosulou* yang berbentuk dua bulatan besar dan kecil. Rajah 28 (ii) pada bahagian tengah diletakkan bentuk potong wajik manakala corak dihasilkan melalui salinan translasi imej pada Rajah 28 (iii). Sesetengah informan menyatakan ia adalah daripada motif corak yang wujud daripada bulu burung merak atau *tuou*.

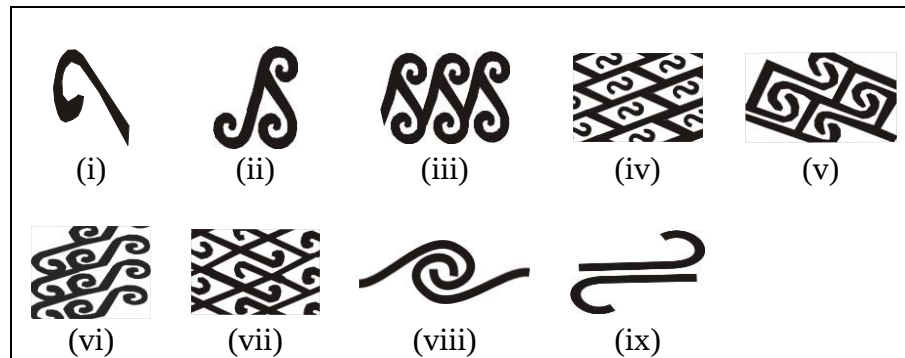
Rajah 28: Motif *zoomorph* daripada anyaman Murut: *Sinosulou* (kulit kerang)

²³ Istilah lain yang digunakan ialah *binulan*, *sinosulan* (bulan), *tinatapai*, *pinalitan sinulit* (corak bulu burung- pensiang), *binungalor* (Pensiang), *sinungkar bulu* di Tenom, *sulan* dan *tinirawasu* (lalu anjing).

3.13 *Pinansit*

Motif *pinansit*²⁴ kelihatan begitu unggul dalam kalangan Murut. Tambahan pula, motif ini dikaitkan dengan aktiviti memenggal kepala. Menurut informan, *pinansit* merujuk kepada perbuatan bengkok kepala. Sekiranya musuh ditangkap hidup, tengkuknya akan dipatahkan terlebih dahulu sebelum kepalanya dipenggal. *Pinansit* juga dikaitkan dengan aktiviti mengambil buah-buahan yang menggunakan galah bercangkuk agar senang dikait buahnya. Rajah 29 (i-ii) adalah motif dominan manakala Rajah 29 (iii) menunjukkan motif dominan *pinansit* disalin secara translasi imej untuk mendapatkan corak. Beberapa ragam penyusunan seperti yang terdapat pada Rajah 29 (iv-vii) disusun dalam struktur potong wajik secara translasi imej.

Terdapat penyusunan yang agak kompleks seperti dalam Rajah 29 (v dan vii) yang berlaku putaran imej sebanyak 180 darjah hingga terbentuknya imej pada Rajah 29 (viii dan ix).

Rajah 29: Motif objek daripada anyaman Murut: *Pinansit*²⁵ (cangkuk atau bengkok)

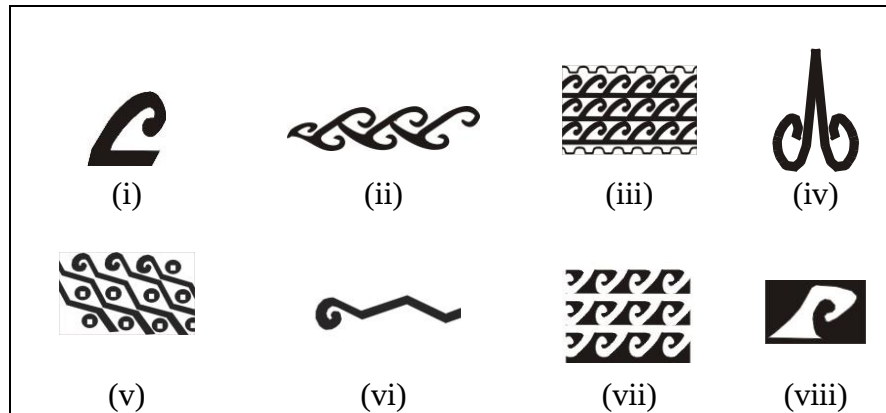
3.14 *Talantar*

Talantar berasaskan kelok 'J' pada Rajah 30 (i) yang dirujuk daripada pokok yang mula mengeluarkan tunas. Rajah 30 (ii) menunjukkan *talantar* disalin secara translasi pantulan dan dalam pelbagai gaya dan komposisi [Rajah 30 (v dan vii)]. Dalam Rajah 30 (iii) menunjukkan *talantar* disusun secara translasi imej selari untuk membentuk satu garisan dasar memanjang. Manakala Rajah 30 (iv)

²⁴ Penulis mengatakan motif ini unggul kerana kebanyakan daripada informan kerap merujuk kepada perkataan *pinansit* apabila melihat motif-motif yang mempunyai kelok 'J' walaupun motif yang diperlihatkan bukan kumpulan *pinansit*.

²⁵ Istilah lain disebut *nongkoitan* atau *linokuitan* (Kwijau), *sinuloi* (Bookan), *sisit sasalungan*, *sinawot* dan *pinangko* (bengkok kepala).

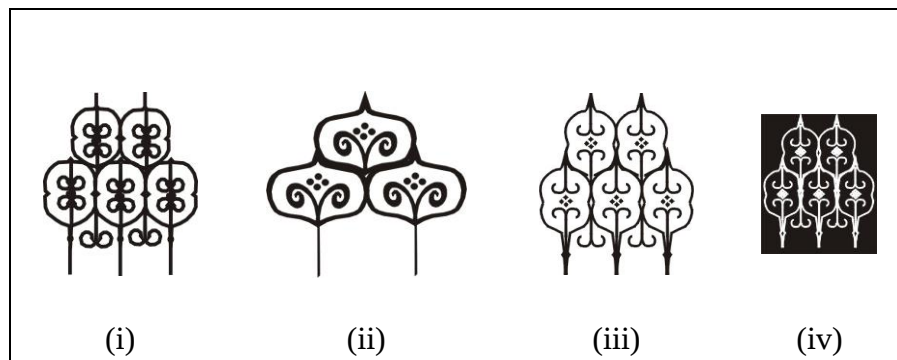
adalah motif sekunder yang terbit daripada susunan motif. Di samping itu, motif ini mempunyai persamaan dengan motif *pinansit* (Rajah 29).

Rajah 30: Motif flora daripada anyaman Murut: *Talantar* (Kayu bertunas)

3.15 Sinalinkawang

Motif ini merujuk kepada sejenis daun yang boleh digunakan sebagai ubat. Catatan Alman dan Alman (1963: 41) menyatakan motif ini disebut *pinagarian* ataupun lalai. Motif mengisahkan perlakuan seorang wanita yang begitu taksub dalam menghasilkan corak selama beberapa hari sehingga terlupa anak kecilnya yang berada berdekatan. Apabila anyamannya selesai, dia mendapati anaknya sudah meninggal dunia. Struktur motif memaparkan ciri-ciri daun dan dikukuhkan lagi dengan liuk-lintuk garisan pada bahagian tengah bagi menampakkan ciri-ciri tunas.

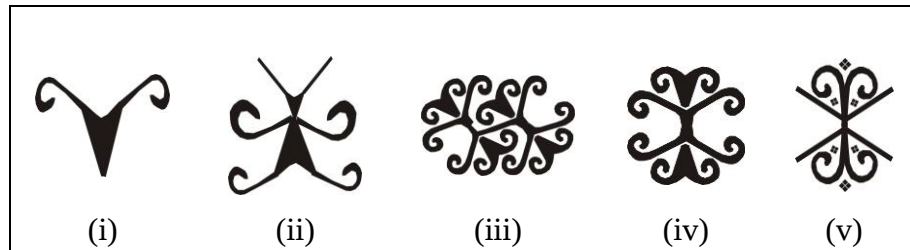

Rajah 31: Motif flora daripada anyaman Murut: *Sinalinkawang* (sejenis daun)

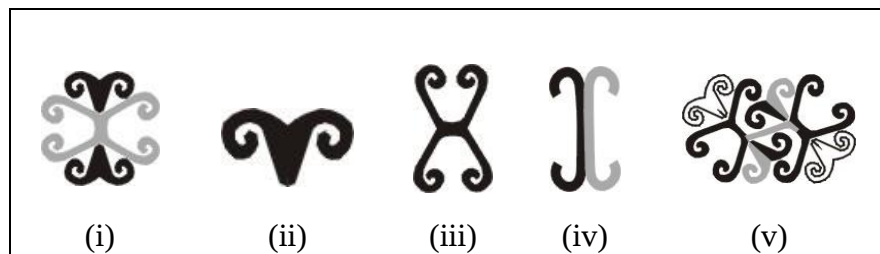
3.16 Tinitimbok

Motif *tinitimbok* merupakan ikon daripada penyucuk sanggul yang bertujuan menghiasi dan mengemaskan rambut [Rajah 32(i, ii dan v)]. *Tinitimbok* diperbuat daripada tanduk rusa atau khinzir. Asas pembentukan motif adalah kelok 'v' [Rajah 32 (i, iii dan iv)] yang disalin secara pantulan imej. Rajah 32a (v) pula adalah motif

tinitimbok yang disusun secara translasi imej dalam kedudukan menyerong.

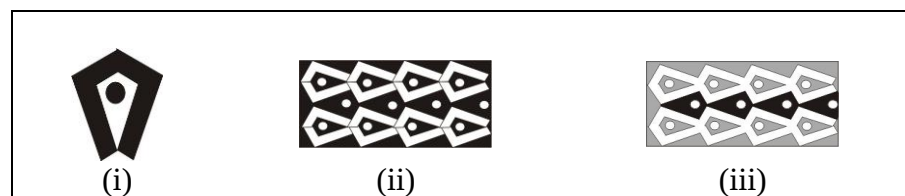
Rajah 32: Motif objek daripada anyaman Murut: *Tinitimbok*²⁶ (cucuk sanggul)

Rajah 32 (a): Motif *tinitimbok* yang disusun secara translasi imej dalam kedudukan menyerong

3.17 *Tinatambong*

Motif *tinatambong* terhasil berdasarkan kepada persepsi daripada mata lembing [Rajah 33 (i)], iaitu senjata tradisi yang diletakkan pada bahagian depan *sapok* (sumpitan), digunakan semasa pemburuan. Motif *tinatambong* disusun secara translasi imej dan menghasilkan imej negatif (motif sekunder). Rajah 33 (iii) menunjukkan motif dominan dan motif sekunder memberi kesan seolah-olah mempunyai pergerakan yang kontra.

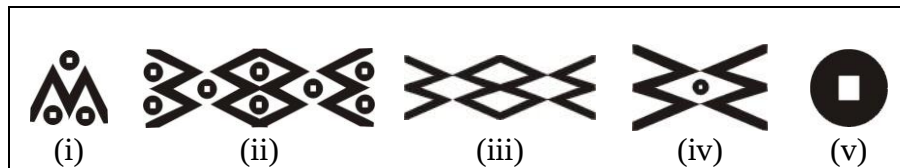
Rajah 33: Motif objek daripada anyaman Murut - *Tinatambong*²⁷

²⁶ Ada juga menyatakan bahawa ianya merujuk kepada *kinarumaling* (pokok menjalar), *pinaku samundak* (Pensiangan) dan *timpapaku*.

²⁷ Nama motif ini merupakan pinjaman daripada perkataan *tambong* atau mata lembing dalam bahasa Melayu.

3.18 *Tatagung*

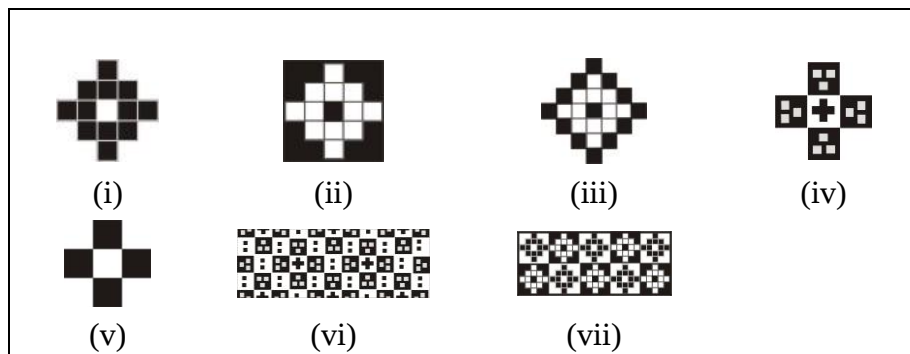
Asas struktur motif *tatagung* adalah kelok ‘w’. Kelok ‘w’ disalin secara pantulan imej [Rajah 34 (iv)] dan kemudiannya disalin secara translasi untuk membentuk corak [Rajah 34 (ii-iii)] yang disebut potong wajik. Rajah 34 (v) merupakan bentuk bulat yang diletakkan di ruang tengah untuk menguatkan lagi ikon gong.

Rajah 34: Motif *zoomorph* daripada anyaman Murut: *Tatagung*²⁸ (Gong)

3.19 *Binusak Lampun*

Motif *binusak lampun* bersumberkan bunga durian dan berasaskan bentuk-bentuk geometri. Motif dominan ini sering dijadikan sebagai hiasan tepi dalam kraf tangan. Rajah 35(vi dan vii) menunjukkan imej positif dan negatif yang diulang secara translasi imej bagi membentuk corak.

Rajah 35: Motif flora daripada anyaman Murut Tahol: *Binusak lampun*²⁹ (bunga durian)

3.20 *Simpalilit*

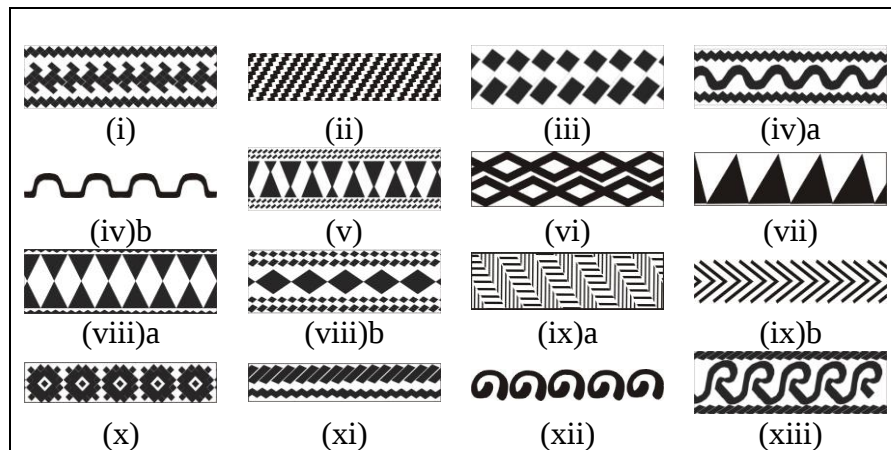
Umumnya, motif tepi atau sempadan dihasilkan untuk memamatkan komposisi corak. Pada kebiasaannya, semua ragam hias motif tepi ini diistilahkan sebagai *simpalilit*. Rajah 36 (i) adalah motif anyaman tepi yang disebut *sinsulit* yang merujuk kepada ikon burung kecil. Selain itu, susunan motif ini dibuat secara translasi imej. Motif dalam Rajah 36 (ii) disebut sebagai *tinahang*. *Tinahang* merupakan garisan menyerong selari yang mempunyai persamaan rusuk manusia.

²⁸ Motif ini juga disebut sebagai *inumbir*.

²⁹ Mempunyai istilah lain, iaitu *binungalor* (Pensiangan), *siniboboh*, *nipon kapil*.

*Binulintung*³⁰ [Rajah 36 (iii)] merujuk kepada tema pening lalat yang merupakan gandingan empat segi panjang dan empat segi tepat yang disusun secara garis serong. Rajah 36 iv (a-b) pula merupakan garisan yang merujuk kepada bengkok bengkok disebut *tinikotimog*.³¹ Manakala Rajah 36 (v)] adalah *sinalari* yang dibentuk daripada kelok ‘v’ dan disusun secara translasi imej. Susunan ini menghasilkan bentuk-bentuk piramid. Selain itu, *inumbir* [Rajah 36 (vi)] adalah garis potong wajik yang disusun secara memanjang dan menghasilkan motif terbitan garis *zigzag*.

Rajah 36 (vii) pula adalah *sinampipin*, iaitu motif piramid condong dan pada Rajah 36 (viii) a dan b menunjukkan *sinusu*, berbentuk potong wajik. Di samping itu, Rajah 36 (ix) a dan b ialah *pinangkurau* yang dikatakan daripada urat daun paku pakis. Manakala Rajah 36 (x) ialah *sinalapat* dan Rajah 36 (xi) ialah *impalilit* yang bermaksud mengetatkan motif yang mewakili nama *simpalilit* secara keseluruhannya. Rajah 36 (xii) ialah *sinomilot*, iaitu seperti ular sedang menyusup ke dalam akar namun ada juga yang mengaitkannya dengan cucuk sanggul. Rajah 36(xiii) ialah motif yang merujuk kepada bunga padi atau *umbus pari*.

Rajah 36: Motif tepi *Simpalilit* daripada anyaman Murut Tahol (mengetatkan)

4.0 Penutup

Secara tuntasnya, motif-motif anyaman ini merupakan motif-motif yang telah diwarisi sejak turun temurun. Pandai kraf di lokasi kajian kadang-kadang memberikan satu interpretasi yang tidak seragam pada motif-motif yang sama. Istilah atau nama ini berbeza berdasarkan tempat yang dilawati walaupun mereka dalam keluarga Murut Tahol. Justeru, penulis menggunakan satu istilah yang

³⁰ Mempunyai istilah lain, iaitu *ginumbalor* dan terbang lalat.

³¹ Mempunyai istilah lain, iaitu *tinanduk lisun*, *sinalalai* dan *liniko* di Telekasan.

mempunyai kaitan secara langsung dengan paparan imej sesuatu motif tersebut. Terdapat juga beberapa nama motif yang dipinjam daripada suku kaum Murut yang berada di luar kawasan kajian berdasarkan kesesuaian motif yang diperagakan. Di samping huraian motif secara komprehensif berdasarkan analisis konsep rekaan kontemporari, penulis cuba menghubungkan ikon sedia ada dengan tema atau cerita yang disampaikan. Tambahan pula, banyak cerita yang didapati daripada informan berhubung dengan motif yang sedia ada. Selain itu, motif anyaman Murut menampilkan motif yang ikonik, menjurus kepada unsur *anthropomorph*, *zoomorph*, flora dan objek. Penampilan ikon dalam motif dan corak Murut dirujuk berdasarkan unsur-unsur yang dilihat, digunakan dan dipraktikkan dalam kehidupan seharian mereka. Terdapat juga motif yang bersifat intuitif yang dirujuk daripada tema atau perlakuan dalam aktiviti seperti *tingaulun* yang berkonsepkan pasangan lelaki dan wanita berbaring setelah meminum tapai. Pada bahagian tengah pula diletakkan simbol bulatan sebagai ikon *tajau* yang berisi air tapai.

Kupasan motif-motif ini juga mendapati terdapatnya motif dominan yang sememangnya diwarisi sejak turun temurun, kedua, motif yang terbit daripada pengulangan motif dominan sama ada secara translasi imej atau pantulan imej yang kemudiannya menghasilkan rupa negatif disebut motif sekunder. Kesimpulannya, motif-motif anyaman Murut dikategorikan sebagai motif yang dinamik dan boleh berkembang kepada motif-motif yang lain.

Rujukan

- Alman, Elizabeth & John H. Alman. (1963). *Handcrafts in North Borneo*. Jesselton: Sabah Publishing House.
- Harrison, Tom. (ed). (1988). *Borneo Jungle*. London: Oxford University Press.
- Harris, Annette Suzanne. (1991). *The Tagal Murut. Social Organization of Sabah*. Kota Kinabalu: Sabah Museum.
- Woolley, G.C. (1929). Some Note on Murut Basket-Work and Patterns. *Journal of the Malayan Branch. Royal Asiatic Society*, 7(2): 291-315.
- Woolley, G.C. (1932). Murut Basketwork. *Journal of the Malayan Branch. Royal Asiatic Society*, 10(1): 23-29.
- Woolley, G.C. (1936). Some Murut Huntings Custom. *Journal of the Malayan Branch, Royal Asiatic Society*, 14(3): 307-313.
- Woolley, G.C. (1962). "The Timoguns: A Murut Tribes of the Interior North Borneo." *Native Bulletin*, No.1.
- King, Victor.T. (1990). *A Journey Among The Peoples of Central Borneo in Word and Picture*. Singapore: Oxford University Press.

Informan:

Ambrose Anggang (40), Muzium Murut Tenom
Ana Singkunan (48), Kg Ulu Tomani
Aping Amkun (22), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Aziz Sabri (48), Kg Kapulu, Rundum, Tenom.
Angkangon Antagai (49), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Aping Mintus (45), Kg Gumisi, Kemabong, Tenom.
Angkapuk bte Amou (68 tahun), Kampong Gumisi, Kemabong, Tenom.
Andreas Antahai (28), Kg Alutok, Ulu Tomani
Atom Indih (65), Kg Malutut Ulu Tomani
Asow Apau (70), Kg Kemabong Lama, Tenom.
Asul Ansali (61), Kg Kalamantoi, Kemabong, Tenom.
Antingoh bin Lituan (57), Kg Belumbong Seberang Kemabong Tenom.
Angau bin Kaal (70), Kg Kemabong, Tenom.
Ambun Angih (60), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Ambrose Anggang, Muzium Murut, Tenom
Bunan Arif (80), Kg Rundum
Basi@Latip Ampisi (100), Kg Kuala Tomani
Buntulon Sarah (44), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Benjamin Kalangoh (26), Kg Kalamantoi, Kemabong, Tenom.
Elizabeth Ansikit (37), Kg Ulu Tomani
Gopol bt Galui (69) Kg Kemabong, Tenom..
Giwai bt Embu (60), Kg Kemabong, Tenom.
Hukang Lumuyu (60), Kg Malutut Ulu Tomani
Indof Sara (70), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Ilam Lasat (43), Kg Kemabong, Tenom.
Jossellin Rilih, Kg. Kuala Tomani,
Justin Marol@Ambului (35), Kg Kemabong, Tenom.
Jamil Ansuka (38) Kg Gumisi, Kemabong, Tenom.
Kolok bin Basi (70), Kg Kungkular, Ulu Tomani
Kupau Saluang (80), Kg Kalamantoi, Kemabong, Tenom.
Kalit bt Utar (70), Kg Kemabong, Tenom.
Lagusing Kaban (43), Kg Alutok, Ulu Tomani
Lonk Imban (72) Kg Kemabong Lama, Tenom.
Lawai Tingkalor (40), Kuala Tomani Kemabong, Tenom.
Latau bin Galui (73), Kg Gumisi, Kemabong, Tenom.
Lokowon Antahai (57), Kg Alutok, Ulu Tomani.
Maria Ambau (34), Kg Ulu Tomani
Makcik Likur (58) Kg. Sugiang Tengah Kemabong, Tenom.
Makcik Tandak (56) Kg. Sugiang Tengah Kemabong, Tenom.
Marcus Sailuh (42), Kg Kuala Tomani
Mison Asah (18) Kg Alutok, Ulu Tomani.
Mahidah Rikit (27) Kg Ulu Tomani

Matiri Marol (39), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Maya Kilau (85), Kg Sumambu
 Minah Rasap (38), Kg Muntai, Kemabong, Tenom.
 Mutang Undan (43), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Oktabianus Ansikit (31), Kg. Ulu Tomani
 Ongkor bin Anabur (71), Kg Kungkular Ulu Tomani
 Ompogol Pawan(45), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Pangawai bin Ansaning (84), Kg Kemabong, Tenom..
 Pakcik Ampau (68), Kg. Makuncup, Kemabong, Tenom..
 Panguoi Lambang (54) ,SK.Kg Alutok Ulu Tomani
 Palipih Kiri (41),Kampong Bekuku Ulu Tomani
 Pisis Ompohol(25), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Pulangga Andawai (40), Kg Alutok, Ulu Tomani
 Rauziah Ampus (36) Kg. Ulu Tomani
 Ruangai Kurias (51) Kg Kungkular Ulu Tomani.
 Rikin Antikok (65) Kg Kemabong Lama, Tenom.
 Ritaah Babat (34) Kg Ulu Tomani
 Riang Marai (18), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Rustam Asak (45), Kg Alutok, Ulu Tomani.
 Ruangai Kurias (51), Kg Kungkular, Ulu Tomani
 Ruat bin Arif (75), Kg Rundum Tenom
 Sultan Antikoh-pengukir (23), Kg Belumbong Seberang Kemabong
 Tenom
 Sarawah bin Lakisan (52), Kg Belumbong Seberang Kemabong
 Tenom
 Suhai bin Antikok (42) Kg Kemabong Lama, Tenom.
 Sungkar Anom (70), Kg Rundum, Tenom.
 Simpor Rasam (72), Kg Korolok, Kemabong, Tenom.
 Suhai bin Antikok (42), Kg Kemabong Lama, Tenom.
 Singkong Lasat (68), Kg Ulu Tomani.
 Sirin Tongon (32) Kg Kungkular, Ulu Tomani
 Sagumi bte Tingkalor (68), Kg Gumisi, Kemabong, Tenom.
 Taipan Laminit (33), Kg Rundum
 Taiman Galui (70), Kg Kuala Tomani
 Tongon Angih (70), Kg Malutut Ulu Tomani
 Uhon Ganang (48) Kg Ulu Tomani
 Unggah Payai (46), Kg Kalamantoi, Kemabong, Tenom.
 Undan Ambun (67) Kg. Mamaitom, Tenom.
 Yantong bte Ambon (37), Kg Ulu Tomani
 Yaron Linau (42), Kg Inubai, Rundum, Tenom.